

KATARZYNA PERDZYŃSKA

Instytut Socjologii,
Uniwersytet Warszawski

CZYJE ONLINE DISINHIBITION? WOJNY KULTUROWE¹ O STATUS HOMOSEKSUALIZMU

Specyficzny system wartości, ideologia, obyczaje, sposoby życia – to cechy jeżeli nie posiadane przez ogół osób homoseksualnych, to w każdym razie przypisywane lesbijkom i gejom jako podmiotowi zbiorowemu. Grupa ta spełnia więc wskazane przez Janusza Muchę (1995: 107) kryteria mniejszości kulturowej.

Osoby homoseksualne są również grupą mniejszościową w Wirth'owskim sensie, a to za sprawą dyskryminacji doświadczanej ze strony większości społeczeństwa (zarówno dyskryminacja w systemie prawnym, jak i w życiu codziennym).

W Polsce zaistnienie osób homoseksualnych **jako grupy mniejszościowej** w dyskursie oraz świadomości społecznej należałoby datować na okres po transformacji 1989 roku. Dwa główne czynniki, które legły u podstaw społecznej widoczności lesbijek i gejów to: (a) pluralizacja mediów i dyskursu, (b) ukonstytuowanie się (legalizacja) organizacji reprezentujących interesy osób homoseksualnych².

Dopiero jednak upowszechnienie się Internetu stanowiło swoistą „rewolucję”: anonimowość i poczucie bezpieczeństwa, jakie daje to medium, umożliwiły gejom i lesbijkom swobodną ekspresję (blogi, fora dyskusyjne, *portale branżowe*³, a także portale społecznościowe), jak również ułatwiły poszukiwanie partnerek lub partnerów (portale randkowe, anonse na *portalach branżowych* czaty, GG). Internet jest jednak zarazem przestrzenią konfliktów kulturowych, w tym tzw. wojen seksualnych. Nie brakuje zatem kontrargumentów, napaści słownych (a czasem także podżegania do „prawdziwej” napaści) na osoby homoseksualne.

¹ Termin ten oznacza konflikt wyrosły wokół wartości, zwykle między poglądami konserwatywnymi a liberalnymi (np. spór o aborcję, legalizację związków osób tej samej płci). Dodatkowo, ma podkreślać charakter analizowanej debaty oraz nawiązywać do pojęcia *flame war* (wojna na obelgi).

² Więcej w tekście mojego autorstwa *Tożsamość lesbijek i gejów a transformacja ustrojowa w Polsce*.

³ Termin stosowany przez osoby homoseksualne na określenie czegoś, co jest lesbijskie i/ lub gejojskie; np. *kluby branżowe, znajomi z branży*.

PRZEDMIOT BADANIA

Obecność, funkcjonowanie oraz postrzeganie osób homoseksualnych w Sieci bądź przez jej pryzmat można próbować badać i opisywać na różne sposoby; chodzi tu zarówno o zastosowanie określonych narzędzi analizy, jak i o dobór materiału do jej przeprowadzenia. Można skupiać się na wypowiedziach lesbijek i gejów, badając portale mniejszości seksualnych bądź przeciwnie – analizować internetowy dyskurs o osobach nieheteroseksualnych, w którym one same udziału nie biorą. Oba typy analizy można także skonfrontować, zestawić. Wreszcie, analizie poddać można artykuły lub inne wypowiedzi podpisane imieniem i nazwiskiem (warunkiem jest, by dane osobowe były zweryfikowane, jak dzieje się to np. w przypadku tekstów dziennikarzy w e-gazetach lub na niektórych portalach), albo wpisy anonimowych internautów⁴ (pochodzące z portali o określonym profilu ideologicznym czy przeciwnie: zróżnicowane ze względu na to kryterium).

Każde z podejść – a same wskazane wyżej wymiary tworzą już pokazną typologię – wydaje się obiecujące poznawczo.

Przedmiotem niniejszego badania uczyniono zróżnicowane ze względu na typ podmiotu wypowiedzi (głosy „za” i „przeciw”) wpisy na portalach/forach internetowych.

Z uwagi na wielość tematów, przy okazji których pojawia się w dyskursie wątek homoseksualizmu (np. aborcja, *in vitro*), a także ze względu na niebagatelną liczbę wątków i postów odnoszących się doń w sposób bezpośredni, wybrany został jeden z tematów tego dyskursu – debata wokół książeczki dla dzieci *Z Tango jest nas troje*⁵. Bajka opowiada o rodzicielstwie pary pingwinów-samców⁶.

Dwa główne uzasadnienia wyboru:

- a) temat najbardziej aktualny: książka została wydana pod koniec września 2009 roku;
- b) specyfika tej debaty pozwala uchwycić i zanalizować strategie i wątki charakterystyczne dla obu stron w sporze, przede wszystkim dla dyskursu niechęci (*disclaimer*, zagrożenie dla dzieci czy „nienaturalność” orientacji homoseksualnej).

⁴ Jak ujął to Mark Déry (1997: 2): „autorzy [postów – przyp. K.P.] są czasem anonimowi, zwykle ukryci za pseudonimami, a niemal zawsze – obcy”.

⁵ „Książka oparta jest na prawdziwej historii Roy’a i Silo, dwóch samców, pingwinów maskowych z nowojorskiego ZOO, które przez sześć lat żyły w stałym związku. Roy i Silo podpatrują, że inne pingwiny pary wysiadują jajka, z których wykluwają się małe pingwiniątka. Zaczynają więc wysiadywać kamień, który przypomina im jajko. Gdy zauważają to opiekunowie pingwinów, podrzucają im prawdziwe jajko, które na przemian wysiadywać zaczynają Roy i Silo. Wykluwa się w końcu z niego Tango, mała córeczka pary pingwinów.” Opis książki pochodzi ze strony wydawnictwa: <http://www.adpublik.pl/2009/07/27/slylna-bajka-o-tolerancji-juz-w-polsce.html>

⁶ Do zagadnienia rodzicielstwa osób homoseksualnych podchodzi się w literaturze w trojaki sposób: (1) rozpatrując socjologiczne i/lub psychologiczne aspekty wychowywania dzieci przez takie pary; (2) analizując doświadczenia rodzicielstwa lesbijek i gejów; (3) opisując życie dzieci w rodzinach, gdzie opiekunowie są homoseksualni (Paechter 2000: 397).

Poza obręb niniejszej analizy wyłączono artykuły prasowe, wypowiedzi konkretnych, znanych z nazwiska osób (np. polityków, działaczy na rzecz równouprawnienia gejów i lesbijek). Celem badania było przyjrzenie się debacie toczącej się w Internecie (a nie tylko: na jego „łamacz”, jak działałoby się to w przypadku artykułów zamieszczonych w Sieci), debacie jego anonimowych użytkowników.

Jednak, co należy odnotować, dyskusje w każdym przypadku zainicjowane czy też sprowokowane, były konkretnymi artykułami/ newsami.

Analizie poddane miały być trzy typy **nośników** debaty: portale/fora mainstreamowe (jak Wp.pl czy Gazeta.pl)⁷, portale społeczności LGBT⁸, portale pravicowo-konserwatywne.

Zamierzenia tego nie udało się zrealizować w pełni, jako że na portalach LGBT debata występowała w formie szczątkowej – można wręcz mówić o braku zainteresowania książką (fakt ten wydaje się ciekawy poznawczo i zasługuje na odrębną analizę). Również na portalach społeczności niechętnie nastawionych do lesbijek i gejów oraz ich obecności w życiu społecznym książka nie wywołała szerszych dyskusji.

Nacisk położony został zatem na fora/portale mainstreamowe. Dokonano również, dla porównania, analizy forum „portalu poświęconego”⁹ Fronda.pl.

Warto postawić pytanie o przyczyny samoograniczenia się debaty do forów mainstreamowych. Wydaje się, że spowodowane jest ono chęcią dotarcia z „przesłaniem” do większej liczby odbiorców, w tym tych o przeciwnych poglądach. Niewykluczone, że istnieją i inne uwarunkowania, w toku analizy nie udało się jednak do nich dotrzeć.

METODOLOGIA

Teoretyczną podstawę niniejszej analizy stanowi koncepcja *online disinhibition* (internetowe „rozhamowanie”) Johna Sulera (1996), mówiąca o będącej efektem specyfiki komunikacji zapośredniczonej przez komputer (CMC) większej skłonności do wyrażania zarówno pozytywnych, jak i negatywnych emocji w Internecie niż poza nim. Koncepcja opiera się na kilku czynnikach – cechach tej formy komunikacji, za sprawą których ma ona inny aniżeli komunikacja tradycyjna charakter. Są to: anonimowość, niewidzialność, asynchroniczność (nie ma konieczności wysłuchania odpowiedzi – reakcji na własną wypowiedź), solipsystyczna introjekcja (postać współdyskutanta jest tworzona w głowie na podstawie niepełnych, szczątkowych danych i ma niewiele wspólnego z rzeczywistością), wyobrażenia (konsekwencje własnych słów i działań nie są odczuwalne w prawdziwym życiu), redukcja autorytetu (dialog

⁷ Rozróżnienie to może się wydawać arbitralne: portale Dziennik.pl i Gazeta.pl można wszak przyporządkować do zbioru portali pravicowych. Charakter dokonanego podziału ma uwypuklać raczej fakt popularności portalu i będącego jego częścią składową forum niż sugerować światopogląd prezentowany na łamach samej gazety (jak powiedziano, przedmiotem analizy są e-wypowiedzi anonimowych osób).

⁸ Skrót LGBT oznacza lesbijki, gejów, osoby biseksualne oraz osoby transpłciowe.

⁹ Określenie to stanowi autodefinicję środowiska Frondy.

w Sieci jest w tym sensie egalitarny, że nie obowiązują tu te same, co w realu, hierarchie społeczne¹⁰).

Suler wyróżnił zjawisko *benign disinhibition*, wzrostu otwartości w wyrażaniu emocji, w tym ekspresji emocji pozytywnych, takich jak współczucie oraz *toxic disinhibition*, w skład którego wchodzi wszelkiego rodzaju napaści słowne na oponentów w dyskusji bądź nie lubiane/znienawidzone jednostki czy grupy społeczne.

Z uwagi na charakter analizowanego dyskursu (spór światopoglądowy), przedmiot poszukiwań należałoby zawęzić do *toxic disinhibition*, tj. ekspresji **negatywnych** treści i odczuć.

Analiza przeprowadzona została w pierwszej połowie października 2009 roku oraz zweryfikowana (choć nie uzupełniona – w zasadzie nie pojawiły się nowe wpisy) w grudniu 2009 roku.

Objęła fora lub dyskusje na portalach takich jak Interia.pl, Onet.pl, Wp.pl, Dziennik.pl, Gazeta.pl¹¹, Gazeta.pl/trojmiasto¹² oraz Fronda.pl.

Wątki wyszukiwane były na forach poprzez hasła:

- pingwiny;
- z tango jest nas troje;
- pingwin gej;
- pedały [portale prawicowe].

(Wytypowane na podstawie wcześniejszych prób obejmujących większą liczbę haseł wyszukiwawczych; powyższe jako jedyne pozwalały na odszukanie adekwatnych wątków.)

Wyniki owego wyszukiwania były kryterium doboru materiału do analizy. Nieobecność w przebadanej próbie np. dyskusji z portalu Rp.pl (internetowe wydanie gazety „Rzeczpospolita”) nie świadczy o „programowym” pominięciu tej strony www, a jedynie o braku zainteresowania jej użytkowników książką *Z Tango jest nas troje*).

Analizowane były debaty bieżące (czerwiec–październik 2009, najczęściej: wrzesień–październik), z wyjątkiem forum Fronda.pl (listopad 2008 – luty 2009) oraz

¹⁰ „Społeczności wirtualne są ponadto astygmatyczne, czyli nie liczą się w nich cechy statusowe i fizyczne ludzi” (Siuda 2006: 183). W ich miejsce tworzy się natomiast hierarchia oparta na jakości myślenia i pisania (Jordan 1999: 87).

¹¹ Warto podkreślić, że portale te są również, jak wykazało badanie Towarzystwa Ekonomicznego na rzecz Gejów i Lesbijek (TEGL) z 2006 roku, chętnie odwiedzane przez lesbijki i gejów. „Jeżeli chodzi o popularność [...] portali internetowych, najczęściej wskazań uzyskały Gazeta.pl (76%) i Onet.pl (70%). Odwiedza je ponad 2/3 internautów z grupy LGBT. Wysoką oglądalność mają również Wp.pl (54%) oraz Interia.pl (49%)” (Perdzyńska 2009: 63). „Gazeta Wyborcza” została przez 65% badanych uznana za medium przyjazne osobom homoseksualnym, „Dziennik” – przez 6–7%. Analogiczne odsetki wśród osób będących czytelnikami tych dwóch tytułów wyniosły – odpowiednio – 74 oraz 17% (*Queer Index Group (QGI): media 2006*).

¹² Wątek pojawił się na forum akurat tego lokalnego wydania „Gazety Wyborczej” ze względu na fakt, że w Gdańsku odbyć miała się promocja – a zarazem premiera – książki, co wywołało protest pomorskiej Młodzieży Wszechpolskiej. Oba wydarzenia opisane zostały w artykule *Awantura o dwóch tatusiów*.

jednego z wątków na Dziennik.pl (listopad 2008) – akces do nich dała zapowiedź, że bajka zostanie w Polsce wydana.

Zdecydowanie najobszerniejsza była debata na forum Wp.pl, liczebne były także te na portalach Gazeta.pl, Fronda.pl oraz Gazeta.pl/trojmiasto.

STATYSTYKA

Statystyka wpisów nieprzychylnych oraz przychylnych osobom homoseksualnym na poszczególnych portalach przedstawia się następująco:

- Interia.pl – ok. 2/3 niechętnych (ogółem postów ok. 100; dyskusja trwała w dniach 04.06–08.06.09 + kilka wpisów z 24.06.09);
- Onet.pl – ok. 2/3 niechętnych (ogółem postów ok. 65; dyskusje w trzech wątkach¹³ trwały w dniach 27.09–03.10.09);
- Wp.pl – ok. 2/3 niechętnych (ogółem postów 744; dyskusja trwała w dniach 30.09–01.10.09 + kilka wpisów z kolejnych dni aż do 06.11.09);
- Dziennik.pl – 2/3 niechętnych (średnia z kilku wątków) (ogółem postów w czterech wątkach 109; dyskusja w jednym z wątków toczyła się w dniach 18.11–19.11.08 + kilka wpisów z 02.12.08; dyskusja w 3 wątkach trwała w dniach 27.07–29.07.09 + kilka wpisów co jakiś czas aż do 12.11.09);
- Gazeta.pl/trojmiasto – po ok. 1/2 postów niechętnych oraz przychylnych, do tego pewien udział ambiwalentnych/niejasnych (kilkanaście procent) (ogółem 166 postów; dyskusja trwała w dniach 30.09–05.10.09 + pojedynczy wpis z 15.10.09);
- Gazeta.pl – ok. 35% postów niechętnych, ok. 55% przychylnych, ok. 10% ambiwalentnych (ogółem postów 225; dyskusja trwała w dniach 30.09–02.10.09 + pojedynczy wpis z 02.11.09);
- Fronda.pl – po ok. 1/2 postów niechętnych i przychylnych (z zastrzeżeniem, że przychylnie były autorstwa kilku osób spoza społeczności portalu; użytkownicy ci byli ponadto wypraszani z forum) (ogółem postów 213; dyskusja trwała w dniach 18.11.08–24.02.09).

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ANALIZOWANYCH DYSKUSJI

- Fora są zróżnicowane ze względu na długość postów. Krańce kontinuum wyznaczają Onet.pl (posty wyłącznie bardzo krótkie) oraz Gazeta.pl (dominują posty średniej długości bądź rozbudowane).
- Długość postów jest stosunkowo silnie pozytywnie skorelowana z ich merytorycznością, aczkolwiek nie jest to zależność liniowa.

¹³ Jeden z wątków to komentarze do artykułu o promocji książki, pozostałe dwa – wpisy pod postami z bloga Roberta Biedronia („przedrukowane” bezpośrednio na portalu Onet.pl; sam blog pisany jest również w ramach tego portalu).

- Na podstawie analizy wyróżnić można dwie dominujące strategie (ekspresji niechęci oraz ekspresji aprobaty); niekiedy pojawiają się posty ambiwalentne lub nieklasyfikowalne ze względu na swą unikatowość, jednak stanowią stosunkowo niewielki odsetek wszystkich wypowiedzi (na większości portali nieprzekraczający kilku procent wpisów).
- Należy pamiętać, że obie strategie pojawiają się na każdym z analizowanych portali; różne są natomiast ich proporcje (częstość występowania), przy czym nie da się sprowadzić tej zależności do typu portalu/forum (mainstreamowy – niemainstreamowy)¹⁴; nie zaobserwowano większego nasilenia niechęci wobec osób homoseksualnych (tu: gejów¹⁵) na portalu Fronda.pl.
- Powyższe obserwacje nie dowodzą, że niechętni osobom homoseksualnym nie wyrażają swej postawy, a raczej że uzewnętrzniają ją na forach mainstreamowych.

STRATEGIE (EKSPRESJI) NIECHĘCI

Nim zaprezentowane zostaną konkretne argumenty i bardziej całościowe strategie przeciwników publikacji *Z Tango jest nas troje*, warto w kilku słowach przybliżyć reprezentowane przez nich stanowisko.

Przywołując koncepcję mniejszości Louisa Wirtha, stwierdzić można, że ludzie niechętni obecności osób homoseksualnych w życiu społecznym uważają je za mniejszość typu wojowniczego, a więc taką, której dążenia znacznie wykraczają poza bycie tolerowanym oraz uzyskanie politycznej i kulturowej autonomii i obejmują chęć dominacji nad innymi (Wirth 1945: 364)¹⁶.

Wśród zaprezentowanych poniżej strategii znajdują się zarówno te ukute *ad hoc* na bazie analizowanego materiału, jak i opisane wcześniej w literaturze. Do drugiej kategorii należą:

- a) *disclaimer* (zastrzeżenie; strategia „tak, ale...”, opisana przez Teuna van Dijka 1992) – polega na „zaspokojeniu wymogów poprawności politycznej w pierwszej części zdania, aby potem móc przedstawić swój prawdziwy osąd mniejszości etnicznych” (Bilewicz 2002);
- b) argument równi pochyłej – strategia ta opiera się na przywoływaniu odległych zagrożeń, które miałyby być konsekwencją podjęcia tu i teraz z pozoru nie tak niebezpiecznych działań; jej stosowanie „świadczy o oporze, jaki usiłujemy

¹⁴ Z zastrzeżeniem, że typ niemainstreamowy reprezentowany jest w tej analizie tylko przez jeden portal (Frona.pl).

¹⁵ Zawężenie to ma związek z treścią bajki, w której występowali mężczyźni bohaterowie. Temu należy zapewne przypisywać fakt, że przeważająca większość wpisów – na każdym z forów – jest głosem za lub przeciw mężczyznom homoseksualnym. (Nie należy jednak zapominać, że wizja dwóch mężczyzn wychowujących dziecko budzi większy społeczny opór niż wizja dwóch kobiet w analogicznej roli.)

¹⁶ Więcej o osobach homoseksualnych jako mniejszości we współczesnej Polsce w moim artykule *Tożsamość lesbijek i gejów a transformacja ustrojowa w Polsce*.

stawiać rozmaitym innowacjom technologicznym, politycznym, społecznym, prawnym, obyczajowym i moralnym” (Hołówka 1998: 79).

Strategie (ekspresji) niechęci:

1) **DISCLAIMER**

Nie jestem homofobem, mam znajomych gejów i lesbijki, ale całe promowanie tego to dla mnie chory pomysł, który działa odwrotnie. Zamiast zjednywać do siebie ludzi robicie z siebie taką natrętą muchę która się wciska gdzie się da... (Gazeta.pl/trojmiasto, talessin)¹⁷;

Nie mają nic przeciwko homoseksualistom póki nie chcą pokazywać się z tym wszędzie i promować swojej odmienności (Wp.pl, Gość);

[...] tak samo jest z pedałami, niech sobie zyją, współżyją, co mi tam, ich sprawa, ale jeżeli zaczynają pokazywać, że to jest norma, nauczać, że to jest równe z miłością między kobietą a mężczyzną, to ja nie toleruję już takiego zachowania (Wp.pl, Tom).

a) podtyp: **TO ONI NAS NIE LUBIĄ**

GADANIE w sprawie tolerancji jest śmiechu warte. Polskie społeczeństwo jest bardzo tolerancyjne. To sami homoseksualiści budują wizerunek Polaka-homofoba!!! Czy ktoś widział tolerancyjnego geja??? (Dziennik.pl, tekila38).

– stosunkowo często występuje na Wp.pl.

2) **ZAGROŻENIE**

a) zagrożenie dla dzieci (zostaną zgwałcone przez gejów; staną się homoseksualne w przyszłości; będą podatne na wywrotowe idee):

Taką ewidentną głupotę biologiczną, zoologiczną to można tylko dzieciom w przedszkolach zaserwować, co może oznaczać tylko jedno, perfidne urabianie zdrowej psychiki dziecka, by wyrobić w nim nie tyle postawę tolerancji co nawet skłonności homoseksualne, a to już jest zakamuflowana deprawacja, która jest czynem karalnym [Interia.pl, termal].

Bzdura i próba zgwałcenia młodej psychiki dziecka (Wp.pl, eww).

b) zagrożenie dla rodziny (ludzie przestaną realizować „normalne” wzorce heteroseksualne):

Garstka pederastów staje się więc mordercami przyszłych pokoleń, unicestwiając im perspektywy normalnego życia (Interia.pl, ministri).

c) zagrożenie dla społeczeństwa/państwa (polskiego):

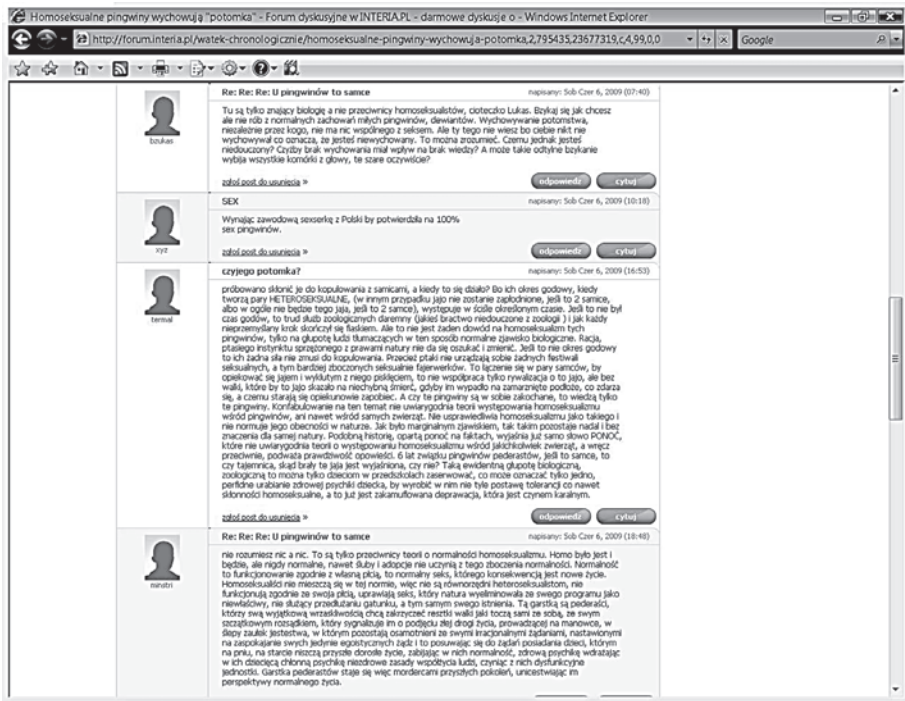
Mylisz też nienawiść z protestami, do czego ma prawo każdy człowiek, jeśli tylko propaguje się społeczne poczynania, do których zaliczają się postawy homoseksualne lansowane jako publiczny wzorzec zachowań z ich nieuzasadnionymi żądaniem małżeństw i adopcji, co pociąga za sobą daleko idące a wyjątkowo niekorzystne zmiany w strukturach społecznych (Interia.pl, firion).

¹⁷ We wszystkich cytatach zachowano pisownię, gramatykę oraz składnię oryginalną.

d) zagrożenie dla cywilizacji:

Kto będzie poczynił dzieci? Jak już będą wyprodukowane i przekazane tym równie normalnym pod każdym względem to jak je wychowają, na kogo? Już słyszę głosy, że na ludzi takich jak my. Otóż nie, nie takich jak my. Ten kierunek to zagłada społeczeństwa poprzez starzenie populacji [Wp.pl, zenek].

- powyższe zagrożenia z różnych poziomów (mikro – makro) można postrzegać jako całość i charakteryzować jako ekspresję lęku przed modernizacją¹⁸; często występują łącznie, tworząc strategię 3).

Ilustracja 1. Forum Interia.pl

3) RÓWNIA POCHYŁA (charakterystyczną dla badanego dyskursu cechą tej strategii jest element niejawności, zakulisowości):

Za jakieś 20-30 lat „postępowe” środowiska takich biedroni nawoływać będą do tolerancji dalszych zbroczeń – pedofilii i zoofilii, a może i nekrofilii, bo przecież to takie ludzkie (Gazeta.pl, aelian);

¹⁸ Pisze o tym Adam Ostolski w artykule *Żydzi, geje i wojna cywilizacji*. Częścią polskiego habitusu narodowego i czynnikiem niezbędnym dla podtrzymania narodowo-katolickiej tożsamości jest poczucie zagrożenia „polskiej rodziny”. Wyrażanie obaw wobec osób homoseksualnych (element tego, co określa się mianem homofobii) postrzega autor jako zjawisko umożliwiające w dzisiejszej Polsce ekspresję lęku przed modernizacją; kiedyś funkcję tę pełnił antysemityzm.

dziś w szkole o pingwinach gejach a jutro w jaki sposób wykorzystać strzykawkę żeby w żyłkę zapakować igłę w dupę z tym niech go.no pozostanie tam gdzie jego miejsce czyli na zachodzie (Wp.pl, rodzic normalny);

takie lewackie pieprzenie powinno być karalne. „wolność słowa” niedługo będzie dotyczyła tylko pedałów, a normalny człowiek stanie się mniejszością, której przywilejem będzie milczenie (Gazeta.pl/trojmiasto, aaa);

Niedługo będzie tak, że ludzie o normalnych zachowaniach seksualnych będą musieli się wstydić swojej normalności (Dziennik.pl, sadwes);

Niedługo w podstawówce będą obowiązywały lektury o dwóch ojcach. To ciągle idzie do przodu (Fronda.pl, Jacek);

Zawsze zaczyna się niewinnie. A to telebiś nosi damską torebkę, a to dwa sympatyczne samce pingwinki wychowują malca ale cel zawsze ten sam – przyzwyczaić dzieci do homoseksualistów. I to jest w swoim założeniu chore i niebezpieczne (Wp.pl, Ryba);

Niech Ci się nie wydaje, że bedziesz miał czas zareagować na ewentualne próby deprawacji Twojej córki. Jeśli to pedalskie lobby zechce, a społeczeństwo mu się zawczasu i kategorycznie nie przeciwstawi, to jak nie drzwiami, to oknem, jak nie oknem to kominem oni ta swoja trucizna rozpuszcza (Wp.pl, DadWithBadExperience);

– często występuje na portalu Wp.pl

4) „TAKZWANIZACJA” (strategia dezawuowania; często poprzez wzięcie w cudzysłów bądź poprzedzenie słówkiem tzw.):

Mam prośbę do wszystkich „tolerancyjnych” na forum,którzy są za promocją „pedalstwa” (bo tak trzeba nazwać tą „pingwinkowi akcję”) (Gazeta.pl/trojmiasto, tomskey);

Kto dał ci prawo, by wpajać nieświadomym dzieciom tak zwaną tolerancję (czytaj: obowiązek wielbienia wszystkiego, co w jakikolwiek sposób odbiega od normy)? (Wp.pl, 08859ak);

– „związek” (Fronda.pl, Gandalf)

– szczególnie popularna na forum Gazeta.pl/trojmiasto

5) SAMI SOBIE WINNI („KOZIOŁ OFIARNY”¹⁹)

Czy ktoś gejęw w Polsce okrutnie prześladowe...chyba nie... ale przy tej ich napastliwości oni sami uczą nas antypatii (Wp.pl, as);

a gdyby nie ostantacyjne prowokacje w stylu marszów równości nikt nie rzucalby w nich kamieniami [Fronda.pl, zdeski];

prowokacja za prowokacją a potem są noce długich noży. I po cholereę prowokować??? (Wp.pl, ostrzegam);

ta nachalna propaganda wzbudza w ludziach negatywne uczucia (Dziennik.pl, openmind.desk.pl,;

¹⁹ Nazwa strategii **nawiązuje** do teorii kozła ofiarnego (przeniesienie agresji na łatwą do zidentyfikowania ofiarę, mimo że źródłem frustracji są inne czynniki); jest to jednak dość luźne skojarzenie. Przywołanie tego terminu służy raczej zasygnalizowaniu siły niechęci. Być może trafniejsze byłoby więc określenie quasi-koziół ofiarny.

nie osmieszaj sie, ja bylem obojetny na homo ale wszechobecna propaganda w tv, radio i kinie oraz ciagle parady rownosci wyprowadzily mnie z rownowagi (Interia.pl, czosnek).

- 6) **PEDOFILIA** (także: zoofilia; rzadko: kazirodztwo, koprofilia); argumentacja, że zjawiska te występują w naturze, a skoro argument „naturalności” przywołują geje, to i powyższe powinny być uznane za normalne:

Homoseksualizm jest tak samo nienormalny jak pedofilia, zoofilia i inne zboczenia (Wp.pl, Marta);

pedal niewykastrowany wyrasta na pedofila (Onet.pl, BP);

Epatowanie seksem nawet w pozornie tak niewinnej formie (filmy, bajeczki) uważam za krypto-pedofilię (Dziennik.pl, ziuta).

- 7) **NIENORMALNOŚĆ/NIENATURALNOŚĆ/ CHOROBA/ CHOROBA PSYCHICZNA/ LECZENIE**

Homoseksualizm – choroba, czy zaburzenie? Osobiście sklaniam się ku pierwszemu stwierdzeniu (Wp.pl, Maslak);

Nikt nie ma pretensji do homoseksualistów że są homoseksualistami, tylko że nie chcą się leczyć (Wp.pl, bg);

Czy używanie żelów przez pederastów nie daje ci do myślenia, że jednak odbiega to od natury? A zwierzęta to skąd mają wg ciebie brać te żele? Oj jak kto zatwardziały snob, to się okazuje, że i snop siana stojący na polu go przerasta sensem swego istnienia (Interia.pl, gnejs);

W moim pojęciu homoseksualizm jest chorobą, KROPKA. Ponieważ lekarze jeszcze (!!!) nie wiedzą który zwój mózgu wyciąć, by wyleczyć, twierdzą, że to normalność – tyle! Jedyne co pozostaje, to współczuć choremu (Dziennik.pl, maaaarko);

Jednakże Robert Biedroń próbuje nam wmawiać, że jego odmiennosc to norma. TO NIE JEST NORMA. Celowo unikam słowa „zboczenie”, bo nabrało ono pejoratywnego wydźwięku (niesłusznie, coś jak „panienka”, którą się kojarzy z prostytutką) (Gazeta.pl/ trojmiasto, and_nowak).

- 8) **PROMOCJA/PROPAGANDA HOMOSEKSUALIZMU; LOBBY GEJOWSKIE**

Żyj Pan w swoim gronie i nie bombarduj chociaż już tylko DZIECI (!!!) propagandą chorobliwego zachowania jako normalności (Dziennik.pl, maaaarko);

Jasne. A co powiesz o więźniach i poborowych? Promocja homoseksualizmu jest możliwa i jak widać wielu mimo swoich wrodzonych upodobań jest w stanie się przestawić choćby czasowo na inną orientację (Gazeta.pl, szuwarek75);

Nachalna propaganda (Wp.pl, naziONZ);

Niestety wszystko zmierza do tego że lobby pedofilskie (pod przykrywką „nieformalnych grup gejowskich” i „przeciwników homofobii” etc.) próbuje powoli promować opinie że: gej jest okej, przy okazji mydlac oczy ludziom i powoli, małymi kroczkami promuje chore zachowania. od dawna wiadomo że zarówno pedofilom jak i homoseksualistom zależy na nagieciu prawa własnie

 Opinie: 744 *beta* > zwiń opinie > dodaj swoją opinię

■ **GEJ AGENDA W NATARCIU NA POLSKE** 2009-10-01 02:25
~Tede

Na zachodzie juz skutecznie udalo sie jej zfeminizowac spoleczenstwo, oraz doprowadzic do rozpadu rodziny i jakichkolwiek wartosci moralnych...Dzis w imie TZW. „TOLERANCJI„ bedacej niczym innym jak przyzwoleniem na patologie pod szyldami „tolerancji i nowoczesnosci europejskiej„, szerzy sie tego typu propagande w umyslach najmlodszych....nalezy pamietac, ze male dzieci nie zadaja sobie pytan o seksualnosci...seksualnosć u przedszkolakow nie istnieje-TO SA DZIECI!!!! Dlaczego ci perwerci chca na sile to robic malym dzieciom???? Mieszkam na zachodzie i widze do czego ta falszywa tolerancja tu prowadzi...Rozpad rodziny, brak wzorców moralnych, osobowych, upadek kosciola chrzescijanskiego, ciaze u nieletnich dziewczynek w wieku 10-11 lat!!! Do tego własnie prowadzi ta pseudo-wolnosć i wychowanie bezstresowe. noabene naiwniacy z zachodu, ktorzy mysleli, ze bedzie ona dzialala dzis przynajna sie w wiekszosci, ze potrzebne sa zmiany i bardziej konserwatywne rozwiazania..A my-Polska, jak zwykle kopiujemy cos po czasie zeby byc tacy „Nowoczesni„, i Pro-Europejscy...naprawde, to ze ciagle jeszcze wiekszosć z nas ma tradycyjne podejscie do rodziny nie oznacza, ze jestesmy zacofani.....Jestesmy poprostu NORMALNI i powinniśmy sie z tego cieszyć a nie kopieowac jakies dziwne choro wzroy z zachodu....Zreszta dzisiejszy zachod to juz nie ten zachod z przed 20-30 lat-zachod upada pod najazdem konserwatywnej imigracji glownie islamskiej, która pewnie za lat kilkadziesiat spacyfikuje i rozpedzi to cale stado „nowoczesnych europejczykow„.....My powinniśmy to zauwazyc i wyciagnac z tego wnioski. a nie powielac bledy zachodu....Aby narod mogl sie rozwijac, potrzebni sa ludzie, ludzie wychowanie normalnie, ludzie wychowani ze zwiazku kobiety i mezczyzny....Nie mam nic przeciwko gejom, toleruje ich ale nieznaczy to, ze akceptuje to co robia-szczegolnie poza domowym zaciszem...Nie lubie ich krzyku i wręcz narzucania sie innym ludziom ze swoim gejostwem....Niech sobie zyja, ale niech nie zatrzuwaja innym zycia ta swoja innoscia w imie falszywej tolerancji.....
Dzieki

+ odpowiedz

■ **mieszkańcy zaścianka europy** 2009-10-01 01:49
~a.d.i.

W zadnym innym kraju nie wywolaloby to takiego oburzenia jak w zaścianku Europy-Polsce.
Ludzie, jesteście po prostu niedouczeni, ciemni i otepiali. To chyba 50 lat komunij dalo taki efekt.
Homoseksualizm nie jest chorobą, debile

+ odpowiedz

• **homozboku, czyść jelito!!!!** 2009-10-01 02:20
~Normal

a wyzywać to ty sobie możesz swoich heteroseksualnych rodziców, palanciel

+ odpowiedz

■ **SKANDAL** 2009-10-01 02:06
~Kalina

Skandal! Gdzie jest Rzecznik Praw Dziecka, różne organizacje???? Tu trzeba jak najszybciej zareagować! To jest niedopuszczalne, aby promować dewiacje już w tym wieku.

+ odpowiedz

■ **Może najpierw nauczyć ważniejszych rzeczy?** 2009-10-01 01:52
~jaaa

Może edukowanie przedszkolaków należałoby zacząć od wpajania innych wartości? Przyjaźni i miłości wobec innych osób? Od tolerancji, ale szeroko rozumianej. Takiej, aby dzieci nie śmiały się z chorych, kalekich, stabszych, biedniejszych, starszych osób, z jakiegokolwiek odmienności... Empatii i zrozumienia drugiego człowieka z jego niedoskonałościami? Wrażliwości na czyjaś krzywdę. Uważam, że ten problem jest dużo ważniejszy niż leczenie homofobii u przedszkolaków, które nawet dokładnie nie wiedzą z czym mają do czynienia. Wystarczy, aby dzieci były

Ilustracja 2. Forum Wp.pl

w kierunku obniżenia wieku inicjacji i doprowadzenia do niekarności zachowań, które teraz są karane przez prawo. Oby do tego nigdy nie doszło! (Wp.pl, wizir).

9) CIEMNOGRÓD – JESTEM Z TEGO DUMNY

Wolę być normalną dziczą, niż „nowoczesną cywilizacją” w której promuje się homosiów i do kompletu maszynowo oddaje się im dzieci do „adopcji”... (Gazeta.pl/trojmiasto, andrzejto1);

Skoro współczesność ma tak wyglądać to TAK! Tak, ja chcę średniowiecza. Chcę powrotu do normalności. Zamiast XXI wiecznej kloaki (Gazeta.pl, zbrojarz.betoniarz);

Takim jak ty wydaje się, że Polska to zascianek, a tak naprawdę mamy ciągle dzięki temu niby zacofaniu, jedne z najzdrowszych psychicznie społeczeństw w Europie.... Wszędzie gdzie krzewi się kultura gejowska, społeczeństwa są chore... (Wp.pl, Mike).

10) OBRAŻANIE/ DEZAWUOWANIE

a) epitety:

ale pedrody mają częściej adidasa więc dzięki drobnej pomocy wirusa pedrosy same się zredukują do nieistnienia (Gazeta.pl, swinia_spigelmana);

Nie życzę sobie żeby moje dziecko wysłuchiwało na temat potrzeb kałojebów (Wp.pl, BOSS).

b) przytyki personalne – głównie Robert Biedroń (na Dziennik.pl też Kazimiera Szczuka – jeden z wątków oscyluje wokół wywiadu z nią):

Ten porąbany Biedroń to jakiś pedofil chyba skoro do dzieci tak natrętnie się „dobiera” ze swoimi „naukami”. Trafi się cyklicznie kiedyś nietolerancyjny tatuś i będzie po biedrońciu (Wp.pl, dziadek);

wydalić z Polski propagatora-geja a wywalić z Polski geja Roberta Biedronia, który niszczy nasze zdrowe społeczeństwo swoją chorobą. To powinno być traktowane jako chorobowe zboczenie i leczone przymusowo. Ten gostek zagraża naszemu życiu i zdrowiu. Nie pozwólmy, aby ktoś taki deprawował nasze dzieciaki (Wp.pl, BOGI).

c) nawoływanie do nienawiści (występuje głównie na portalach Wp.pl i Onet.pl):

lapac, kołczykowac, kastrowac, gazowac. W takiej kolejności (Wp.pl, 444);

Dewianci, bezkarni, wkrótce zaczną promować sodomie. I będą żądać od nas tolerancji. Panie Boże spal ich. Ześlij ogień!!!!!!!! (Wp.pl, andrzejek);

Ja wiem że to jest chore i puki ja żyje nie pozwolę żeby moje dzieci uczyły się tego w przedszkolu. A jak ktoś wyskoczy do nich że są chorzy to będzie wojna. Ja jestem człowiekiem spokojnym ale do czasu (Wp.pl, wojtek).

d) obrzydzanie homoseksualizmu (zwłaszcza przywoływanie seksu analnego):

ja nie mam nic do tego, że ktoś lubi mieć sztywny członek w odbycie, w końcu ja nie czuję towarzyszącego temu smrodu, ale po co cała reklama i zamieszanie? (Gazeta.pl, koszmerny51);

dwa pingwiny zapinające się w tyłek? blee... nawet ciężko o tym myśleć :/ (Interia.pl, Karin).

e) (pan)seksualizacja osób homoseksualnych (w tym: „seksualizacja kulinariów”):

z pedziami jest cosnie tak. maja fiksacje analna i caly czas mysla o kopulacji. wszystko im sie kojarzy z seksem. Malo tego, jeszcze laza ze sznurkami w tyłkach i demonstruja swoje zбочenia ludziom, ktorzy wcale tego nie chca ogladac. Pedrasto, chcesz spac z facetem? to to rob, a nie gadaj o tym na ulicy. I wara od wychowywania dzieci, mozece sobie adoptowac pingwiny... (Interia.pl, ffwd).

Żywią się głównie kielbasą, bananami, parówkami, popijając to jogurtem Homogenizowanym, lubią robić jajecznice (Gazeta.pl/trojmiasto, 45678).

STRATEGIE (EKSPRESJI) APROBATY

Przyglądając się dyskursowi wyrażającemu aprobatę wobec książki, a tym samym wobec wychowywania dzieci przez osoby homoseksualne, należy odnotować, że także wśród gejów i lesbijek nie ma pełnej – ani nawet powszechnej – zgody co do tego, czy pary osób tej samej płci powinny mieć prawo do adopcji: członkom własnej społeczności przyznałoby je 41% badanych w 2008 roku lesbijek i gejów²⁰ (legalizację związków poparło 86%, małżeństwa osób tej samej płci – 74%²¹).

Warto zwrócić uwagę, że w przypadku większości postów (odnosi się to również do wypowiedzi niechętnych) orientacja psychoseksualna autora nie jest znana. Niekiedy pojawiają się wyrażone *explicit*:

też mi kontrowersja..... dzieci trzeba uczyć od małego tolerancji a to jest po prostu piękna bajka i ja nie jestem homo!!!! (Wp.pl, feniks)

bądź *implicit*:

wlasnie takiego przedszkola szukam dla swojego maluszka. nie chcę żeby mojemu dziecku wpajano nienawiść do różnorodności, ludzie są różni i to fakt czy tego chcę czy nie. Chcę żeby moje dziecko dorastało w prawdzie a nie zakłamanym świecie uprzedzonych dorosłych. Gratuluje inicjatywy, napewno się pojawi :-) (Wp.pl, kd)

deklaracje. Anonimowość Internetu sprawia, że autodefinicje te są nieweryfikowalne.

Strategie (ekspresji) aprobaty:

1) W BAJCE NIE POJAWIA SIĘ SEKS:

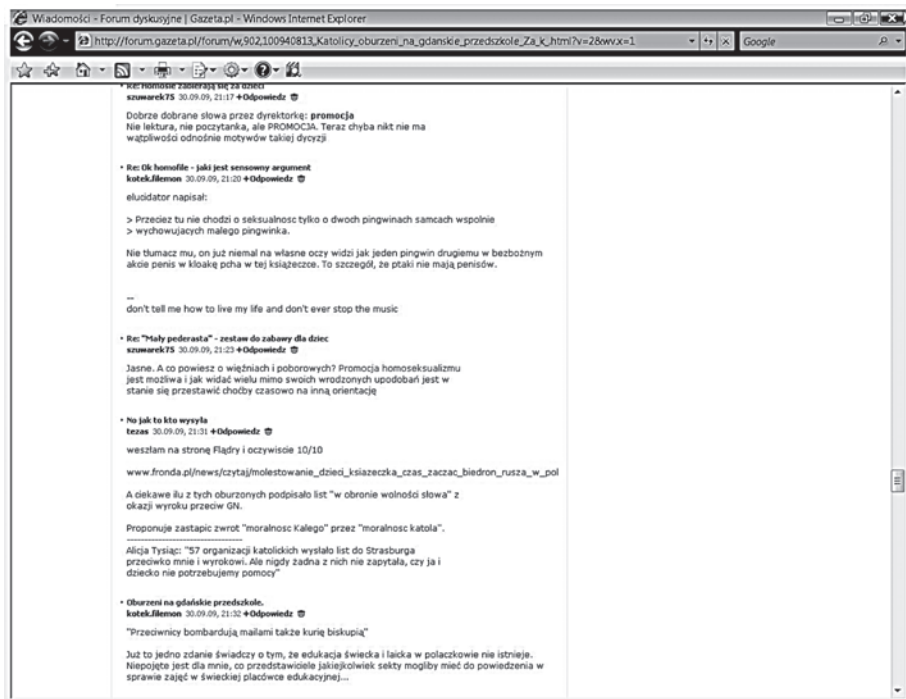
Trzeba mieć chora wyobraźnię, żeby nazwać te książki „gejowska”. Pewnie już wszyscy zaglądają sadząc że promuje się erotykę w bajkach (Dziennik.pl, filifionka);

²⁰ Cytowane dane pochodzą z ankiet przeprowadzonych w klubach branżowych, a więc w społeczności wielkomiejskiej (lub wśród osób regularnie bywających w dużej aglomeracji). Poza dużymi miastami odsetek poparcia dla wymienionych postulatów ruchu LGBT jest zapewne niższy. Wyniki całego badania opublikowane zostały w raporcie *Naznaczeni. Mniejszości seksualne w Polsce. Raport 2008*.

²¹ Wśród ogółu społeczeństwa (CBOS, 2005) przyzwolenie na adopcję przez pary homoseksualne wyniosło 6%, poparcie dla legalizacji związków 46%, a dla małżeństw osób tej samej płci – 22%.

*czy w książce pingwiny uprawiają seks? czy do książek o parach damsko-męskich też trzeba dorastać? do rodzin złożonych z samotnych matek i dziecka też?*²² (Gazeta.pl/trojmiasto, es);

Nie tłumacz mu, on już niemal na własne oczy widzi jak jeden pingwin drugiemu w bezbożnym akcie penis w kloakę pcha w tej książeczce. To szczegół, że ptaki nie mają penisów (Gazeta.pl, kotek.filemon).

Ilustracja 3. Forum Gazeta.pl

2) NORMALNOŚĆ, NATURALNOŚĆ:

I w zamian by wysłali do katolickiego? W katolickim będzie fajnie, jak w Irlandii. :(BTW wśród niektórych gatunków zwierząt (głównie gryzoni) homoseksualizm jest rozpowszechniony, więc brednie o tym, że jest nienaturalny są tylko bredniami (Gazeta.pl, strikemaster);

ma to swoje uzasadnienie – w przypadku braku samic samce mogą utrzymać i wychować potomstwo, co zwiększa szanse przetrwania gatunku. NIC w naturze nie dzieje się bez potrzeby, a to że to jest nienaturalne to wymysł głupiego człowieka, bo nawet takie „nienaturalne” zachowania mają głębszy sens (Gazeta.pl, kindofmagic).

²² „(Hetero)seksualność od dawna jest przedmiotem nauczania, przy czym nie mam tutaj na myśli ani szczęśliwych zajęć z wychowania seksualnego czy lekcji biologii poświęconych reprodukcji, lecz ogólną praktykę szkoły. Dopiero sugestia, aby poszerzyć program nauczania o informacje o seksualnej różnorodności świata społecznego [...] napotyka na zdecydowany opór i określana jest próbą nachalnej homoseksualnej propagandy. Heteroseksualizm jest asekualny, homoseksualizm wręcz odwrotnie” (Lis 2009: 76).

3) HOMOFobia JEST CHOROBA (strategia kontry; odpowiedź na medykalizację homoseksualizmu):

Homoseksualizm to nie choroba ale homofobia owszem i jak widzę niektórych wypowiadających się tu należałoby leczyć (Wp.pl, jaszczur).

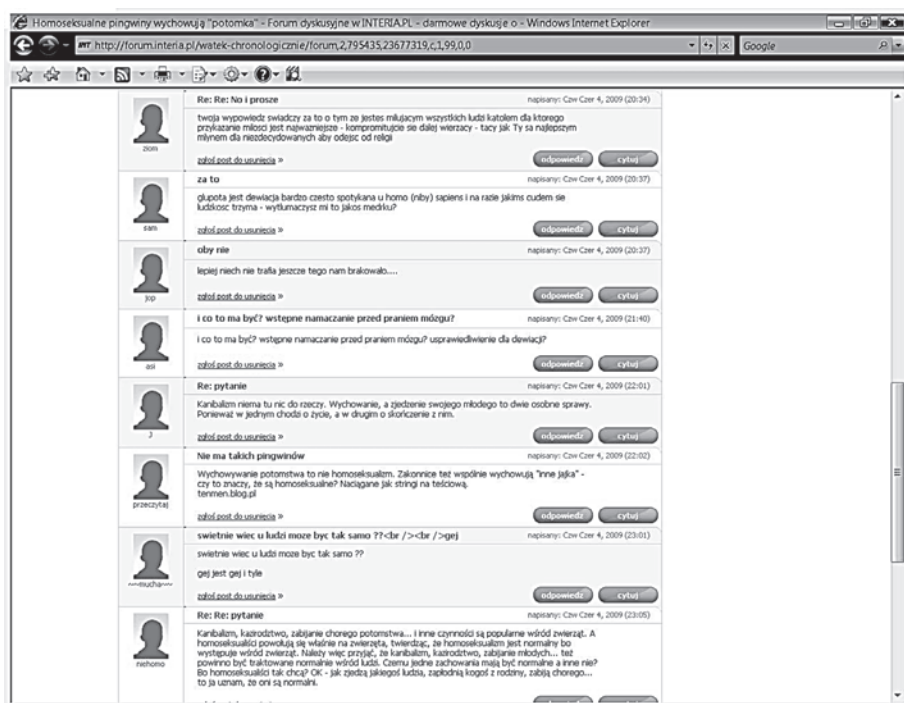
4) ATAKOWANIE KATOLIKÓW (strategia bardzo często występująca):

twoja wypowiedz swiadczy za to o tym ze jestes milujacym wszystkich ludzi katolem dla ktorego przykazanie milosci jest najwazniejsze (Interia.pl, ziom);

aleście dali czadu-jakos nie słuszałem by księża i zakonnice posiadali WŁASNE dzieci, a przecież rwnia sie do szkolenia CUDZYCH DZIECI aż strach.myslenie nie boli,nawet w seminarium (Wp.pl, LOCO);

a dlaczego nie! wychowajcie swoje dzieci na porządnym katolikow, ktore wszystkich innych beda robac w pien. to jest polska mentalność (Gazeta.pl/trojmiasto, michu);

Z rozsądnego punktu widzenia to dla 5-6 letniego dzieciaka zdrowsza jest bajka o dwóch pingwinach, ktore wspólnie wydziały jajko i zajęły sie wychowywaniem potomka (taka bajka przede wszystkim uczy odpowiedzialności i troskliwości) niz baśń o plemieniu izraelskim, które Jahwe wodził po pustyni przez 40 lat w tę i we w tę , po to, aby wymarło całe pokolenie wraz z przewodnikiem (bo czego ta przypowieść uczy to nie wiem...) (Gazeta.pl, iluminacja256).

Ilustracja 4. Forum Interia.pl

5) HOMOSEKSUALIZMU NIE MOŻNA SIĘ NAUCZYĆ/ ULEC „PRO-MOCJI”:

Ja nigdy nie zrozumieję tego typu wypowiedzi – sam zmienilbys swoja orientacje z heteroseksualnej na homoseksualna? to w ogole mozliwe? krecili cie koledzy w szatni przed wf-em, ze masz watpliwosci? ja sobie nie wyobrazam szczerze mowiac zeby nagle zaczeli mnie podniecac męszczyźni zamiast kobiet, przeciez to śmieszne (Dziennik.pl, wstrętny ateista);

jak dziecko przeczyta jedną bajkę o parze pingwinów nie będzie stawalo się homoseksualistą, przeciez to wrodzona orientacja (Wp.pl, iq).

6) PLURALIZM/ TOLERANCJA:

Popieram homoseksualizm zgodnie z zasadą jaką wyznaję: żyj i pozwól żyć innym. Uważam, że homoseksualiści w żaden sposób nie krzywdzą swoim stylem życia ani mnie, ani innych ludzi, więc nie mam prawa ich w żaden sposób piętnować, potępiać i zwalczać (Gazeta.pl/trojmiasto, es);

Brawo odwazne przedszkolanki! Proszę nie ustawac w pracy na rzecz krzewienia akceptacji i afirmacji osob homoseksualnych. To swietnie, ze istnieja placowki, ktore nie zamierzaja skrywac faktu ich obecności w społeczeństwie i chcą ukazac gejow i lesbijki w pozytywnym swietle. BRAWO!!!! (Gazeta.pl, ulther).

7) CIEMNOGRÓD, ZAŚCIANEK:

Może chociaż nasze dzieci nie będą żyły w średniowiecznej Polsce :-))Strach przed nieznanym jest największym wrogiem. Ale jest promyk nadziei, że kolejne pokolenie wyjdzie z ciemnogrodu homofobi... :-)) Nadzieja w edukacji... niestety wciąż niektórzy boją się wyjść poza swoje XVI-sto wieczne horyzonty...(Wp.pl, Mandi);

Znowu dochodzę do wniosku że obszar między Bugiem a Odrą to pustynia zamieszkała przez dzicz!!!Należy was Polacy homofoby izolować od Europy, to jedyny sposób na uratowanie Europy przed dziczą!!! (Gazeta.pl/trojmiasto, ergo).

8) KONKRETNI GEJE:

mieszka w moim bloku para gejów -nie obchodzi mnie co robią za drzwiami mieszkania-są uczynni ,kulturalni i pomocni.Dwa piętra wyżej mieszka heteroseksualna para i mamy policje co noc bo albo on ją leje i wyrzuca gołą za drzwi albo ona jest tak pijana że sika na klatce obnaża się . Gej to normalny człowiek (Wp.pl, leontomasz).

9) BAJKA UCZY TOLERANCJI:

Jak rozumiem książeczka jest be bo jest o 2 meskich pingwinach wychowujacych pisklaka. Co jest zlego w twj postawie. Opiekują sie malym. ciezki orzec do zgryzienia bo nie wiadomo kto gotuje. Moze para meskich pingwinow zaszczepli idee w glowach dzieci ze nie wszystko jest takie samo (Frona.pl, Czarownica);

chcą nauczyć dzieci życia, pokazać że ludzie różnią się od siebie i że te różnice to coś normalnego, a nie jak później wyrastają dorośli rasiści i inni odchyleńcy bo ktoś kto tylko robi coś inaczej niż oni to już bee jest (Gazeta.pl, monis78).

10) WYJAŚNIANIE/ PRACA U PODSTAW:

zoofilia jest zboczeniem seksualnym, homoseksualizm nie (Gazeta.pl/trojmiasto, es).

MIĘDZY SCYLLĄ NIECHĘCI A CHARYBDĄ APROBATY

Widoczny na analizowanych portalach/forach, a **uwypuklony** przez wyodrębnienie strategii niechęci oraz aprobaty podział na dwa obozy niesie ze sobą określone konsekwencje:

Dualizm wznieca nienawiść, redukuje i ujednolica opinie... Nagle ktoś, kto jest niechętny wobec prawa adopcji dla par jednopłciowych, znajduje się po tej samej stronie z „ekspertem”, który uważa, że homoseksualizm to choroba wymagająca leczenia. Oboje są bowiem w pewien sposób za ograniczeniem praw (Leszkowicz, Kitliński 2005: 39-40).

Mimo to postawy internautów (a czasem i pojedynczego internauty) są zróżnicowane. Mamy do nich bardzo ograniczony dostęp – jedynie poprzez zmienną werbalizacji (stopień nasilenia online disinhibition).

Oto przykład ambiwalencji nastawienia jednostki wobec rodzicielstwa dwóch mężczyzn:

Osobiscie wolalabym, zeby normalne pary hetero mialy zawsze pierwszenstwo przed mniej normalnymi zwiazkami, tyle ze nie badzmy hipokrytami – tak zwane „normalne” pary wcale nie musza zapewnic dziecku najlepszej opieki i rozwoju. Mnie interesuje, czy te dzieci wychowane przez gejowskich rodzicow wychodza na ludzi – zdrowy rozsadek podpowiada, ze to zupełnie zalezy od indywidualnych osob. Gej moze byc dobrym rodzicem. To, czy jest, nie zalezy od jego orientacji seksualnej. To, ze jest gejem nie znaczy, ze adoptowane przez niego dziecko pojdzie w jego slady. Ale tych dylematow ta opowiadka najprawdopodobniej nie dotyka. A to sa prawdziwe dylematy (Wp.pl, Polka z Australii).

ONLINE DISINHIBITION?

- Zarówno w wypowiedziach nieprzychylnych, jak i przychylnych osobom homoseksualnym występują obraźliwe słowa, wyrażenia, argumenty (przy czym w przypadku **dyskursu niechęci** dotyczą one adwersarzy oraz osób homoseksualnych – sytuacja „podwójnego wroga”).
- Ich nasilenie jest większe w postach wyrażających negatywny aniżeli pozytywny stosunek do osób homoseksualnych.
- Znaczący odsetek wypowiedzi stanowią posty o charakterze merytorycznym, oparte na polemice (element agory); dotyczy to również portalu Fronda.pl, kojarzonego z silnie negatywnym nastawieniem do osób homoseksualnych.
- W postach pojawiają się elementy *flame war* (wojna na obelgi), nie dominują one jednak i – co istotne – niemal zawsze występują wraz z polemiką (nie: obrażanie dla obrażania).

- *Toxic disinhibition* wydaje się istotną, lecz nie dominującą cechą analizowanego dyskursu.
- W przypadku portali LGBT: raczej *inhibition* niż *disinhibition* – praktycznie brak debaty.

AGORA CZY HYDE PARK?

Na podstawie przeprowadzonej analizy trudno jednoznacznie rozstrzygnąć: agora czy Hyde Park?

Warunek, że agora to przestrzeń wymagająca odpowiedniej kultury obywatelskiej (a więc także werbalnej) nie zostaje spełniony. Niemniej, niektórzy internauci, mimo posiadania sprecyzowanych, wyrazistych poglądów, wypowiadają je w sposób stonowany.

Większość postów jest także, przynajmniej częściowo, merytoryczna (opiera się na jakiejś, choć nierzadko nacechowanej ideologicznie, argumentacji), co przy uwzględnieniu kontrowersyjności tematu może wydawać się zaskakujące. Równocześnie, znaczący odsetek analizowanych wypowiedzi zawiera elementy z porządku *stricte* hydeparkowego. Poprawność polityczna zostaje tu zawieszona (epitety pod adresem gejų czy przyrównywanie ich do pedofilów vs ataki na katolików)²³, zaś niektóre wypowiedzi meandrują czy też offtopują – rozważania schodzą na niezwiązane z meritum tematy.

Diagnoza byłaby zatem następująca: mamy do czynienia z Hyde Parkiem wzbogaconym (upgrade'owanym) o elementy agory.

²³ W tekście *Dlaczego Żakowski obraża Internautów?* Piotr Wrzosiński, przywołujący zresztą koncepcję Sulera, stwierdza: „Chamstwo w komentarzach internetowych jest bowiem zjawiskiem naturalnym i dosyć dobrze opisanym”. Wydaje się, że opinia o „naturalności” – czy też: naturalizacja – chamstwa jest szkodliwa, gdyż legitymizuje takie zachowanie werbalne.

BIBLIOGRAFIA

- A Report on the Status of the Internet in Iran*, 2005, Iran CSOs Training & Research Center, http://www.genderit.org/upload/ad6d215b74e2a8613f0cf5416c9f3865/A_Report_on_Internet_Access_in_Iran_2_.pdf (odczyt: 08.10.2009).
- Adamska Katarzyna, 1998, *Ludzie obok. Geje i lesbijki w Polsce*, Toruń, Wydawnictwo: Graffiti.
- Adamski Franciszek, 1993, *Ateizm w kulturze polskiej*, Kraków: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Agnosiewicz Mariusz, 2004, *Ateizm to za mało*, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1232/q,Ateizm.to.za.malo> (odczyt: 15.12.2009).
- Agnosiewicz, Mariusz, 2007, *Kampania „Etyczna szkoła”*, <http://psr.racjonalista.pl/kk.php/s,5657/q,Kampania.Etyczna.szkoła> (odczyt: 15.12.2009).
- Agnosiewicz Mariusz, <http://psr.racjonalista.pl/kk.php/d,254>.
- Akceptacja praw dla gejów i lesbijek i społeczny dystans wobec nich*, 2005, CBOS: Komunikat z badań BS/127/2005.
- Alampay Erwin, 2006, *Beyond Access to ICTs: Measuring Capabilities in the Information Society*, [w:] *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*, vol. 2, nr 3, s. 4-22.
- Anstead Nicolas, Chadwick Andrew, 2006, *The Anti-War Movement, the Internet and Political Mobilization*, [w:] Gavin Drewry, Steven Haines (red.), *Politics and Conflict: Domestic and International Implications of the Iraq War*, Egham: Royal Holloway, s. 21-30.
- Arts Bas, 2004, *The Global-Local Nexus: NGOs and the Articulation of Scale*, [w:] *Tijdschrift voor Economische Sociale Geografie*, vol. 95, nr 5, s. 498-510.
- Appaduraj Arjun 2005, *Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji*, Kraków: Universitas, s. 10.
- Ashraf Ahmad, 2004, *Iranian Identity iv. In the 19th and 20th Centuries*, [w:] Eshan Yarshater (red.), *Encyclopaedia Iranica*, t. 12, New York: The Encyclopaedia Iranica Foundation, s. 522-530.
- Awantura_o_dwoch_tatusiow*, <http://miasta.gazeta.pl/trojmiasto/1,35612,7097445;html> <http://www-usr.rider.du/suler/psyber/psyber.html>.
- Babbie Earl, 2007, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa: PWN.
- Babiński Grzegorz, 2006, *Współczesna emigracja z Polski na tle trendów światowych. Internacjonalizm i jego konsekwencje*, [w:] *Migracja zarobkowa z Polski do krajów Unii Europejskiej – wyzwania dla państwa. Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą pod patronatę Marszałka Senatu Bogdana Borusewicza*, Warszawa: Kancelaria Senatu RP, s. 38-43.
- Ball Philips, 2007, *Masa krytyczna. Jak jedno z drugiego wynika*, Kraków: Insignis.
- Barany Zoltan, 2002, *The East European Gypsies. Regime change, marginality, and ethnopolitics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Barber Benjamin R., 1997, *Dżihad kontra McŚwiat*, tłum. Hanna Jankowska, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Bard Aleksander, Sodeqvist Jan, 2006, *Netokracja*, Warszawa: WAiP.

- Barker Mary, Soyez Dietrich, 1994, *Think Locally, Act Globally?* [w:] *Environment*, vol. 36, nr 5, s. 12-35.
- Bartosz Adam, *Nie bój się Cygana. Na dara Romestar*, Sejny: Fundacja Pogranicze.
- Batorski Dominik, 2005, *Internet a nierówności społeczne*, „Studia Socjologiczne”, 2 (177), s. 107-131.
- Batorski, Dominik, 2009, *Korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych*, [w:] Janusz Czapiński, Tomasz Panek (red.), *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków*, s. 281-309, dostępny: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf (odczyt: 20.12.2009).
- Batorski Dominik, Olcoń Marta, 2006, *Prowadzenie badań przez Internet – podstawowe zagadnienia metodologiczne*, „Studia Socjologiczne”, 3 (182), s. 99-130.
- Batorski Dominik, Marody Mirosława, Nowak Andrzej (red.), 2006, *Spoleczna przestrzeń internetu*. Warszawa: Academica.
- Baudelaire Charles, 1998, *Malarz życia nowoczesnego*. Seria: *Eseje o Sztuce*. Gdańsk: Słowo/Obraz Terytoria.
- Bauman Zygmunt, *Pusta agora*, „Gazeta Wyborcza” z 21-22 maja 2000 r.
- Bednik Anna, 2008, *Bataille pour l'uranium au Niger*, „Le Monde Diplomatique”, czerwiec 2008, s. 16.
- Bell Daniel, 1998, *Kulturowe sprzeczności kapitalizmu*, tłum. Stefan Amsterdamski, Warszawa: PWN.
- Bendyk Edwin, 2007, *Neokracja: utopia, czy ład społeczny*, [w:] Marcin Dąbrowski, Maria Zajac (red.), *E-edukacja.net*, Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych.
- Berger Peter, 1988, *Zaproszenie do socjologii*, Warszawa: PWN.
- Berger Peter, Luckmann Thomas, 1983, *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, Warszawa: PIW.
- Białobłocki Tomasz, 2006, *Spoleczeństwo informacyjne: istota, rozwój, wyzwania*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Bierówka Joanna, 2007, *Internet jako źródło postaw prospołecznych*, „Studia Socjologiczne”, 3, s. 15-36.
- Bilewicz Michał, 2007, *Uprzedzając poprawni uprzedzeni*, [w:] *Polityka. Pomocnik Psychologiczny*, wyd. 2, s. 16-20. (“Polityka”, 7 (2592) z 17 lutego 2007 r.).
- Binber Bruce, 1998, *Internet and Political Mobilization: Research Note on the 1996 Election Season*, „Social Science Computer Review”, vol. 16, nr 4, s. 391-401.
- Blog Ruchu Nigryjczyków na Rzecz Sprawiedliwości „MNJ” (Mouvement des Nigériens pour la Justice), <http://m-n-j.blogspot.com> (odczyt: 8-16.10.2009).
- Bogensberger Hugo, 1984, *O rozprzestrzenianiu się ateizmu w świecie współczesnym*, [w:] Franciszek Adamski (red.), *Socjologia religii. Wybór tekstów*, Kraków: WAM, s. 524-539.
- Boguszewski Rafał, 2008, *Polak – na zawsze katolik? Polska religijność w latach 1989–2008 na podstawie badań CBOS*, „Więź”, nr 9, s. 5-25.
- Boguszewski Rafał, 2009, *Dwie dekady przemian religijności w Polsce (komunikat z badań)*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_120_09.PDF (odczyt: 15.12.2009).
- Boisbouvier Christophe, *Nicolas Sarkozy achève à tournée sous le signe de la rénovation*, „RFI”, 27 marca 2009, www.rfi.fr (odczyt: 10.10.2009).
- Bojar Hanna, 2000, *Mniejszości społeczne w państwie i społeczeństwie III Rzeczypospolitej Polskiej*, Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, Wrocław: Wydawnictwo FUNNA, Sp. z o.o.
- Borkowski Igor, 2007, *E-exclusion – nowy obszar generowania nierówności społecznych*, [w:] Jarosław Klebaniuk (red.), *Oblicza nierówności społecznych. Studia interdyscyplinarne*, Warszawa: ENETEIA Wydawnictwo Psychologii i Kultury.
- Bourdieu Pierre, 2006, *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzenia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.

- Bourdieu Pierre, Wacquant Loïc J.D., 2001, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Boyce Mary, 1988, *Zaratusztrianie. Wiara i życie*, Łódź: Wydawnictwo Łódzkie.
- Brady Ivan, 2009, *Poetyka dla planety. Rozprawa o niektórych problemach związanych z miejscem*, [w:] Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych*, t. 2. Warszawa: PWN.
- Brubaker Rogers, Feischmidt Margit, Fox Jon, Grancea Liana, 2006, *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*, Princeton: Princeton University Press.
- Brubaker Rogers, 1996, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Budrowska Bogusława, 2000, *Macierzyństwo jako punkt zwrotny w życiu kobiety*, Wrocław: Wydawnictwo FUNNA, Sp. z o.o.
- Buechler Steven M., 2008, *Teorie nowych ruchów społecznych*, [w:] Krzysztof Gorlach, Patrick H. Mooney (red.), *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, s. 161-188.
- Buniewicz Adrianna, 2007, *Polscy seniorzy i internet*, [w:] eGospodarka.pl (wersja elektroniczna), dostępny: http://www.egospodarka.pl/20007_Polscy-seniorzy-i-Internet,1,20,2.html (odczyt: 30.10.2009).
- Burke Peter, 2000, *Historia i teoria społeczna*, PWN: Warszawa.
- Caillois Roger, 1997, *Gry i ludzie*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Wolumen.
- Carroll Thomas J., *Słepota. Czym jest, jakie są jej skutki i jak żyć będąc niewidomym*, maszynopis w Bibliotece Centralnej PZN.
- Castells Manuel, 2003, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, Poznań: Rebis.
- Castells Manuel, 2007, *Spoleczeństwo sieci*, tłum. Mirosława Marody i in., Warszawa: PWN.
- Castells Manuel, 2008, *Siła tożsamości*, tłum. Sebastian Szymański, Warszawa: PWN, s. 23-25.
- Chabior Agata, 2000, *Rola aktywności kulturalno-oświatowej w adaptacji do starości*, Radom – Kielce, Ośrodek Kształcenia i Doskonalenia Kadr: Instytut Technologii i Eksploatacji w Radomiu.
- Châtelot Christophe, Bezat Jean-Michel, 2009, *Le président nigérien ouvre la voie du dialogue avec la rébellion touareg*, „Le Monde” z 6 maja, www.lemonde.fr (odczyt : 10.10.2009).
- CIA The World Factbook, 2009, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> (odczyt: 10.09.2009).
- Cleaver Harry, 1998, *The Zapatista Effect: The Internet and the rise of an Alternative Political Fabric*, „Journal of International Affairs”, vol. 51, nr 2, s. 621-640.
- Ctrl+Alt+Delete: *Iran's Response to the Internet*, 2009, Iran Human Rights Documentation Center, New Haven, Connecticut, <http://www.iranpresswatch.org/wp-content/uploads/2009/05/ctrlaltdelate-irans-response-to-the-internet.pdf> (odczyt: 08.10.2009).
- Cywińska-Milonas Maria, 2002, *Blogi*, [w:] kiosk.onet.pl/art.html?NA=1&ITEM=1102763&KAT=243 (odczyt: 30.06. 2008).
- Czaja Sara, Neil Charness, Arthur Fisk, Christopher Hertzog, Sankaran Nair, Wendy Rogers, Joseph Sharit, 2006, *Factors Predicting the Use of Technology: Findings From the Center for Research and Education on Aging and Technology Enhancement (CREATE)*, „Psychology and Aging”, 21, s. 333-352.
- Czapiński Janusz, Panek Tomasz (red.), 2009, *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa, Rada Monitoringu Społecznego, dostępny: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf (odczyt: 20.12.2009).
- Czapliński Marek, 2006, *Pamięć historyczna a tożsamość śląska*, [w:] Janusz Janeczek, Marek Szczepański (red.), *Dynamika śląskiej tożsamości*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 56-67.

- Danecki Janusz, 1998, *Podstawowe wiadomości o islamie*, t. I, Warszawa: Dialog.
- Dawkins Richard, 2006. *The God Delusion*, Houghton Mifflin.
- Dawkins Richard, 2007, *Bóg urojony*, Warszawa: Wydawnictwo CiS.
- della Porta Donatella, Diani Mario, 2009, *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Déry Mark, 1997, *Flame wars*, [w:] Mark Déry (red.), *Flame wars: the discourse of cyberculture*, Durham: Duke University Press, s. 1-10.
- Długołęcka Lucyna, 2006, *Niesłyszący i niedosłyszący w Polsce*, „Studia nad językiem migowym”, 1, s. 8-11.
- Dmowska Agnieszka, 2003, *Antyglobalizm a nowe media*, „Studia Medioznawcze”, 3, s. 31-39.
- Doktorowicz Krystyna, 2004, *Społeczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi*, [w:] Lesław H. Haber (red.), *Społeczeństwo informacyjne: Wizja czy rzeczywistość?*, t. I, Kraków: Wydawnictwo AGH, s. 59-66.
- Dworak Hugo, 2004, *Dostępność informacji w Internecie dla osób niepełnosprawnych*, [w:] Agnieszka Szewczyk (red.), *Informacja – dobra lub zła nowina*, Szczecin: Uniwersytet Szczeciński, s. 179-183.
- Dyda Ewa, 2008, *Emancypacja Emigracji Kobiet*, PL Magazyn 1, <http://www.poloniainfo.se/artykul.php?id=959>.
- Dzieci emigrantów popadają w natłoki*, 2008, <http://www.psychologia.net.pl/serwis.php?level=627&rok=2008>.
- Dziuban Zuzanna, 2008, *Atopia – poza miejscem i „nie-miejscem”*, [w:] Krystyna Wilkoszewska (red.), *Czas przestrzeni*, Kraków: Universitas, s. 301-311.
- Eade John, Drinkwater Stephen, Garapich Michał P., 2006, *Polscy migranci w Londynie – klasa społeczna i etniczność. Raport z badań*, Centre for Research on Nationalism, Ethnicity and Multiculturalism, Surrey: University of Surrey.
- Earl Jennifer, Kimport Katrina, 2008, *The Targets of Online Protest*, „Information, Communication & Society”, vol. 11, nr 4, s. 449-472.
- Eisenstadt Shmuel Noah, 2006, *Cultural Programmes, The Construction of Collective of Identities and the Continual Reconstruction of Primordality*, [w:] Gerhard Preyer (red.), *Neuer Mensch und kollektive Identität in der Kommunikationsgesellschaft*, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, s. 135-184.
- Elhadj Ibrahim, 2009, *Saisine de la cour constitutionnelle par Tandja Mamadou*, „La route de l'histoire”, nr 462 z 24 czerwca, s. 1.
- Ellis Desmond, Anderson Dawn, 2005, *Conflict Resolution: An Introductory Text*, Toronto: Emond Montgomery.
- Emigh Rebecca J., Fodor Eva, Szelényi Iván, 2001, *The racialization and feminization of poverty*, [w:] Rebecca Jean Emigh, Iván Szelényi *Poverty, ethnicity, and gender in Eastern Europe during the market transition*, Santa Barbara: Greenwood Publishing Group, s. 1-32.
- Eminson Mary, 2001, *Background*, [w:] Mary Eminson, Robert J. Postlethwaite (red.), *Münchenhausen Syndrome by Proxy Abuse. A Practical Approach*, London: Arnold, s. 17-70.
- Eriksen Thomas H., 2003, *Tyrania chwili: szybki i powolny napływ czasu w erze informacji*, tłum. Grzegorz Sokół, Warszawa: PIW.
- Etling Bruce, John Kelly, 2008, *Mapping Iran's Online Public: Politics and Culture in the Persian Blogosphere*, The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University, http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Kelly&Etling_Mapping_Irans_Online_Public_2008.pdf (odczyt: 08.10.2009).
- Eurosieroctwo 2008*, 2008, raport sygnałny, Warszawa: Fundacja Prawo Europejskie.
- Eysenbach Gunther, Till James E., 2001, *Ethical issues in qualitative research on internet communities*, „British Medical Journal”, 323, s. 1103-1105, <http://www.bmj.com/cgi/reprint/323/7321/1103> (odczyt: 07.12.2009).

- Fabiś Artur, Wąsiński Arkadiusz, 2008, *Aktywność seniorów w Internecie*, [w:] Artur Fabiś (red.), *Aktywność społeczna, kulturowa i oświatowa seniorów*, Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej.
- Falavigna Michele, 2003, *Rapport Nationale sur le progres. Vers les objectifs du millenaire pour le developpement*, Niger.
- Flodin Mickey, 1994, *Signing Illustrated. The complete Learning Guide*, New York: The Berkeley Publishing Group.
- Foucault Michel, 1977, *Archeologia wiedzy*, Warszawa: PIW.
- Foucault Michel, 1995, *Historia seksualności*, Warszawa: Czytelnik.
- Frelak Justyna, Roguska Beata, 2008, *Powroty do Polski. Wyniki badań*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, <http://isp.org.pl>.
- Friedman Thomas L., 2006, *Świat jest płaski. Krótka historia XXI wieku*, tłum. Tomasz Hornowski, Poznań: Rebis.
- Frieske Kazimierz W., 2008, *Spoleczna marginalność jako koszt systemowy*, [w:] Maria Jarosz (red.), *Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, s. 19-41.
- Froehling Oliver, 1997, *The Cyberspace 'War of Ink and Internet' in Chiapas, Mexico*, [w:] „Geographical Review”, vol. 87, nr 2, s. 291-307.
- Garncarek Emilia, 2008, *Dobrowolna bezdzietność w opinii społecznej a doświadczenia bezdzietnych Polaków dotyczące społecznego odbioru decyzji o nieposiadaniu dziecka*, [w:] Ewa Malinowska (red.), *Stereotypy a rzeczywistość na przykładzie wybranych kategorii społecznych*, Łódź: Wydawnictwo Tercja.
- Gawron Grzegorz, Muster Rafał, 2008, *Spoleczeństwo informacyjne w mikroskali. Komputer i Internet w życiu młodzieży szkół ponadgimnazjalnych oraz wśród wymagań pracodawców na tyskim rynku pracy*, „Humanizacja pracy”, 6 (246).
- Giddens Anthony, 2004, *Socjologia*, Warszawa: PWN, s. 271.
- Giddens Anthony, 2005, *Socjologia*, Warszawa: PWN.
- Giddens Anthony, 2007, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnego kapitalizmu*, tłum. Alina Szulżycka, Warszawa: PWN.
- Goban-Klas Tomasz, 2004, *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa: PWN, s. 294, 300.
- Goban-Klas Tomasz, 2005, *Cywilizacja medialna*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Goffman Erving, 1974, *Frame Analysis: an essay on the organization of the experience*, New York: Harper Colophon.
- Goffman Erving, 1981, *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Warszawa: PIW.
- Goffman Erving, 2005, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Goffman Erving, 2007, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Gordon Milton M., 1978, *Human Nature, Class, and Ethnicity*, New York: Oxford University Press, s. 166.
- Grabowska Marta, 2006, *Wartość dodana Internetu na przykładzie internetowych grup wsparcia*, [w:] Kazimierz Krzysztofek, Michał Podgórski, Marta Grabowska, Albert Hupa, Marta Juza (red.), *Wielka Sieć. E-seje z socjologii Internetu*, wstęp i red. nauk. Jacek Kurczewski, Warszawa: TRIO.
- Grotowska-Leder Jolanta, 2005, *Ekskluzja społeczna – aspekty teoretyczne i metodologiczne*, [w:] Jolanta Grotowska-Leder, Krystyna Faliszek (red.), *Ekskluzja i inkluzja społeczna. Diagnoza – uwarunkowania – kierunki działań*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, s. 25-43.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, w: <http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/index.html>.

- Grzybowska Magdalena, 2007, *Bardzo wyraźny nagrobek Anusi*, „Duży Format, Gazeta Wyborcza” z dn. 29 października, s. 10, 11.
- Grzybowski Szczepan, 2009, *Czy internet robi dobrze naszym mózgom?*, dostępny: http://supermozg.gazeta.pl/supermozg/1,91626,7174558,Czy_internet_robi_dobrze_naszym_mozgom_.html (odczyt: 15.12.2009).
- Grzymała-Moszczyńska Halina, Nowicka Ewa, 1998, *Goście i gospodarze. Problem adaptacji kulturowej w obozach dla uchodźców oraz otaczających je społecznościach lokalnych*, Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«, s. 143-145.
- Grzywak Andrzej (red.), 2003, *Internet w społeczeństwie informacyjnym*, Dąbrowa Górnicza: WSB.
- Gurr Ted, 2000, *Peoples versus States: Minorities at Risk in the New Century*, Washington: United States Institute of Peace Press.
- GUS, 2008, *Prognoza ludności na lata 2008-2035*, dostępny: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_prognoza_ludnosci_na_lata2008_2035.pdf (odczyt: 30.11.2009).
- Habielski Rafał, 1999, *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, Warszawa, Biblioteka Więzi.
- Hajduk-Nijakowska Joanna, 2009, *Folklorotwórcza funcka mediów*, [w:] Gabriela Gańczarczyk, Piotr Grochowski, *Folklor w dobie Internetu*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, s. 23-40.
- Hampton Keith, Wellman Barry, 2000, *Examining Community in the Digital Neighborhood: Early Results from Canada's Wired Suburb*, [w:] Ishida Tōru, Katherine Isbister (red.), *Digital Cities: Technologies, Experiences, and Future Perspectives*, Heidelberg: Springer-Verlag, s. 475-92.
- Hine Christine, 2000, *Virtual Ethnography*, London: Sage.
- Hine Christine, 2000a, *Virtual Ethnography*, materiał konferencyjny, dostępny: <http://socantcafe.org/uploads//2009/10/hine-2000-virtual-ethno.pdf> (odczyt: 20.09.2009).
- Hitchens Christopher, 2007, *Bóg nie jest wielki. Jak religia wszystko zatruwa*, Katowice: Wydawnictwo Sonia Draga.
- Hobsbawm Eric, 2008, *Wprowadzenie. Wynajdywanie tradycji*, [w:] Eric Hobsbawm, Terence Ranger, *Tradycja wynaleziona*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hobsbawm Eric, Terence Ranger (red.), 2008, *Tradycja wynaleziona*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hofmokr Justyna, 2008, *Internet jako dobro wspólne*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Holloway John, Eloina Pelaez, 1998, *Introduction*, [w:] John Holloway, Eloina Pelaez (red.), *Zapatista! Reinventing Revolution in Mexico*, London: Pluto Press, za: Kuligowski Waldemar, 2007, *Antropologia współczesności*, Kraków: Universitas.
- Hołówka Teresa, 1998, *Błędy, spory, argumenty*, Warszawa, Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Huizinga Johan, 1967, *Homo ludens*, Warszawa: Czytelnik.
- Humm Maggie, 1993, *Słownik teorii feminizmu*, Warszawa: Semper.
- Huntington Samuel P., 1997, *Zderzenie cywilizacji. I nowy kształt ładu światowego*, tłum. Hanna Jankowska, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Iglicka Krystyna, 2007, *Badanie nad legalnymi migracjami zarobkowymi z Polski do Wielkiej Brytanii po 1 maja 2004 roku*, Warszawa, Centrum Stosunków Międzynarodowych, csm.org.pl (odczyt: 15.05.2008).
- Imieliński Kazimierz, Dulko Stanisław, 1988, *Przekleństwo Androgyne*, Warszawa: PWN.
- Internet Enemies. Iran*, 2009, Reporters Without Borders, <http://www.rsf.org/en-ennemi26154-Iran.html> (odczyt: 08.10.2009).
- Internet Filtering in Iran*, 2009, OpenNet Initiative, http://opennet.net/sites/opennet.net/files/ONI_Iran_2009.pdf (odczyt: 08.10.2009).
- Interpellations, arrestations et agressions des journalistes*, „Temoin” nr 307 z 13 sierpnia, s. 2.

- Jackson Preece Jennifer, 2007, *Prawa mniejszości*, Warszawa: Sic!
- Jaguś Inga, 2005, *Od wielodzietności do bezdzietności? Przemiany w poglądach na posiadanie dzieci i ich uwarunkowania*, [w:] Michalska Anna (red.), *Dylematy współczesnych rodzin*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Jakubowski Stanisław (red.), (2001), *Poradnik dydaktyczny dla nauczycieli realizujących podstawę programową w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum z uczniami niewidomymi i słabo widzącymi*, Warszawa: MEN.
- Jakubowski Stanisław, Serafin Róża, Szczepankowski Bogdan, 1993, *Pomoce techniczne dla osób niepełnosprawnych*, Warszawa: Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz Centrum Badawczo-Rozwojowe Osób Niepełnosprawnych.
- James Jeffrey, 2008, *Digital Divide Complacency: Misconceptions and Dangers*, [w:] *The Information Society*, vol. 24, s. 54-61.
- Jedlecki Przemysław, *Republika Śląska w internecie*, „Gazeta Wyborcza”, dodatek katowicki z 21 listopada 2002 roku; dostępne na stronie: <http://miasta.gazeta.pl/katowice/1,35059,1165063.html>
- Jedlecki Przemysław, *Silesią będzie rządził superprezydent?* „Gazeta Wyborcza” z 13 grudnia 2006 r. i późniejsza dyskusja na <http://forum.gazeta.pl/forum/72,2.html>
- Jordan Tim, 1999, *Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, London – New York: Routledge.
- Jurová Anna, 2003, *From leaving the homeland to the first assimilation measures*, [w:] Michal Vašečka i in. (red.), *Čačipen pal o Rom. A global report on Roma in Slovakia*, Bratislava: Institute for Public Affairs, s. 11-22.
- Juza Marta, 2006, *Elitarne i masowe formy komunikacyjnego wykorzystania Internetu*, [w:] *Re: internet – społeczne aspekty medium*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Juza Marta, 2006, *Sieć społeczna – nowoczesne plemię. Serwis www.orkut.com jako przykład możliwości Internetu w upowszechnianiu sieciowej formy porządku społecznego*, [w:] Jacek Kurczewski (red.), *Wielka Sieć. E-seje z socjologii Internetu*. Warszawa: TRIO, s. 233-253.
- Kahn Richard, Kellner Douglas, 2004, *New Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging*, “New Media & Society”, vol. 6, nr 1, s. 87-95.
- Kalaga Wojciech 2007, *Wstęp*, [w:] Wojciech Kalaga (red.), *Dylematy wielokulturowości*. Kraków: Universitas, s. 6.
- Kapralska Łucja, 2001, *Internet w procesach integracji i dezintegracji społecznej*, [w:] Lesław Haber (red.), *Mikrosoczeńność informacyjna (na przykładzie miasteczka internetowego AGH w Krakowie)*, Kraków: Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne, s. 118.
- Kapralska Łucja, 2007, *Internet w procesach integracji i dezintegracji społecznej*, [w:] Lesław Haber (red.), *Mikrosoczeńność informacyjna. Na przykładzie miasteczka internetowego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie*, <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty/0020/roz5.pdf> (odczyt: 21.12.2009).
- Kapralska Łucja, Maksymowicz Agata, 2009, *Internet jako teatr śmierci. O przeżywaniu umierania, cmentarzu i żałobie w wirtualnym świecie*, „Kultura i Społeczeństwo”, 3, s. 189-206.
- Kapralski Sławomir, 2007, *Rytuał pamięci i konstruowanie nowoczesnej tożsamości wschodnioeuropejskich Romów*, [w:] Piotr Borek (red.), *Romowie w Polsce i Europie. Historia, prawo, kultura*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, s. 158-174.
- Kapralski Sławomir, 2008, *Kierunki transformacji tradycyjnych tożsamości romskich e globalizującym się świecie*, [w:] Tadeusz Paleczny, Joanna Talewicz-Kwiatkowska (red.), *Tożsamość kulturowa Romów w procesach globalizacji*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 59-73.
- Karaś Dorota, 2009, *Awantura o dwóch tatusiów*, „Gazeta Trójmiasto” z 30 września 2009 r.

- Karwacki Arkadiusz, 2006, *Błędne koło. Reprodukcyjność kultury podklasy społecznej*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Katz James Everett, Ronald Rice, 2002, *Social consequences of Internet use: access, involvement, and interaction*, Cambridge: MIT Press, s. 200-227.
- Kavanaugh Andrea, Kim Joon, Perez Quinones Manuel, Schmitz Joseph, Isenhour Philip, 2008, *Net Gains in Political Participation. Secondary Effects of Internet on Community*, „Information, Communication & Society”, vol. 11, nr 7, s. 933-963.
- Keck Margaret, Sikkink Kathryn, 1998, *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*, Ithaca: Cornell University Press.
- Keddie Nikki R., 2007, *Współczesny Iran. Źródła i konsekwencje rewolucji*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kellner Douglas, 1998, *Intellectuals, the New Public Spheres and Techno-Politics*, [w:] Chris Tolouse, Timothy Luke (red.), *Politics of Cyberspace*, New York: Routledge, s. 167-186.
- Kestenberg Amighi, Janet, 1990, *The Zoroastrians of Iran: Conversion, Assimilation, or Persistence*, New York: AMS Press.
- Keysar Ariela, 2007, *Who are America's Atheists and Agnostics?*, [w:] Barry A. Kosmin, Ariela Keysar (red.), *Secularism & Secularity. Contemporary International Perspectives*, Hartford, CT: Institute for the Study of Secularism in Society & Culture, s. 33-39.
- Kleemann Werner Johann, 2003, *Das Münchhausen-Stellvertreter-Syndrom aus rechtsmedizinischer Sicht, Abstract eines Vortrags*, http://www.kinderumweltgesundheits.de/KUG/index2/pdf/aktuelles/10037_1.pdf.
- Klimowicz Marta, 2008, *Spoleczności sieciowe i nasza-klasa.pl*, „Kultura popularna”, 1(19), s. 83.
- Kłoskowska Antonina, 1983, *Socjologia kultury*, Warszawa: PWN.
- Kochanowski Jacek, 2004, *Fantazmat zróżnicowany, Socjologiczne studium przemian tożsamości gejów*, Kraków: Universitas.
- Kochanowski Jacek, 2005, *Od teorii dewiacji do teorii queer*, [w:] Krystyna Slany, Beata Kowalska, Marcin Śmietana (red.), *Homoseksualizm perspektywa interdyscyplinarna*, Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«.
- Kopaniszyn Izabela, 2007, *Rola Internetu w rozpowszechnianiu informacji zdrowotnych wśród starszych osób. Analiza zawartości serwisu www.senior.pl*, „Gerontologia Polska”, 15, nr 1-2, s. 14-20.
- Korzystanie z Internetu, 2009, Warszawa: CBOS, www.cbos.pl.
- Kosmin Barr A., Keysar Ariela, Cragun Ryan, Navarro-Rivera Juhem, 2008, *American Nones: The Profile of the No Religion Population (A Report Based on the American Religious Identification Survey 2008)*, http://www.americanreligionsurvey-aris.org/reports/NONES_08.pdf (odczyt: 15.12.2009).
- Kowska Agnieszka J., 2005, *Polska Roma. Tradycja i nowoczesność*, Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Kozak Marek W., 2008, *Wykluczenie – rozwój – przestrzeń*, [w:] Maria Jarosz (red.), *Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, s. 211-242.
- Kożusznik Barbara (red.), 2004, *Komunikacja w dobie Internetu*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Krause Amadeusz, 2005, *Człowiek niepełnosprawny wobec przeobrażeń społecznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Krejtz Krzysztof, Krejtz Izabela, 2006, *Ja w sieci – sieć we mnie. Zależności pomiędzy doświadczeniami relacji w internecie a reprezentacją obrazu siebie*, [w:] Dominik Batorski, Mirosława Marody, Andrzej Nowak (red.), *Spoleczna przestrzeń internetu*, Warszawa: Wydawnictwo SWPS Academica, s. 91-112.

- Królikowska Anna, *Pomocna dłoń w cyberprzestrzeni. Poszukiwanie pomocy i formy jej udzielenia w Internecie*, [w:] Dominik Batorski, Mirosława Marody, Andrzej Nowak (red.), *Spoleczna przestrzeń Internetu*, Warszawa: Academica, s. 163-179.
- Krzysztofek Kazimierz, 2006, *Czy społeczności terytorialne przeniosą się do sieci? Kilka pytań i hipotez badawczych*, [w:] Bohdan Jałowicki, Wojciech Łukowski (red.), *Spoleczności lokalne: Teraźniejszość i przeszłość*, Warszawa: Scholar i Academica, s. 67-82.
- Krzysztofek Kazimierz, 2006, *E-okno na świat*, [w:] Kazimierz Krzysztofek, Michał Podgórski, Marta Grabowska, Albert Hupa, Marta Juza (red.), *Wielka Sieć. E-seje z socjologii Internetu*, wstęp i red. nauk. Jacek Kurczewski, Warszawa: TRIO, s. 25.
- Krzysztofek Kazimierz, Podgórski Michał, Grabowska Marta, Hupa Albert, Juza Marta (red.), 2006, *Wielka sieć. E-seje z socjologii Internetu*, wstęp i red. nauk. Jacek Kurczewski, Warszawa: TRIO.
- Krzysztofek Kazimierz, Szczepański Marek, 2002, *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Krzysztofek Kazimierz, Szczepański Marek, 2005, *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Krzyżowski Łukasz, 2008, *Liderki romskie w obliczu tradycji grupowej*, Kraków: Wojewódzka Biblioteka Publiczna.
- Kubiak Anna, 2007, *Inne śmierci. Tanatologiczne nurty we współczesnej kulturze*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 1, s. 169 -187.
- Kuligowski Waldemar, 2007, *Antropologia współczesności*, Kraków: Universitas, s. 147-176.
- Kuźma Inga, 2008, *Etnologiczna kategoria „terenu”, a Internet*, [w:] Bożena Płonka-Syroka, Marta Staszczak (red.), *E-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum.
- Kwak Anna, 2005, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Żak”.
- Kwaśniewski Krzysztof, (1992), *Socjologia mniejszości a definicja mniejszości narodowej*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa”, nr 1.
- L’Afrique noir revendique sa Renaissance*, 2001, „Le Monde” z 26 czerwca, s. 6.
- Laoual Sallaou Ismaël, 2009, *La confiscation du pouvoir*, „La route de l’histoire”, nr 463 z 1 lipca, s. 4.
- Le Ténéré au rythme d’une caravane de sel*, 2002, „Le Monde” z 5 kwietnia, s. 28.
- Leszkowicz Paweł, Kitliński Tomek, 2005, *Miłość i demokracja*, Kraków: Aureus.
- Liegeois Jean P., Gheorghe Nicolae, Sinead Shuinear N., 1995. *Roma/gypsies: a European minority*, Minority Rights Group Report.
- Lipsitz Bem Sandra, 2000, *Kobiecość, męskość. O różnicach wynikających z płci*, GWP, Gdańsk.
- Lis Renata, 2007, *Internet narzędziem kształtowania tożsamości jednostki*, [w:] Irena Borowik, Katarzyna Leszczyńska (red.), *Wokół tożsamości: teorie, wymiary, ekspresje*. Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«, s. 327-342.
- Lis Bartłomiej, 2009, *Zabiegając o odmienną edukację. Homofobiczny dyskurs i „aseksualna” szkoła*, [w:] Lucyna Kopciwicz, Edyta Zierkiewicz (red.), *Koniec mitu niewinności? Płeć i seksualność w socjalizacji i edukacji*, Warszawa: Eneteia Wydawnictwo Psychologii i Kultury, s. 71-87.
- Loewe Iwona, 2005, *Udział Internetu w kształtowaniu kompetencji kulturowej*, [w:] Marek Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu – Internet a globalne społeczeństwo informacyjne*. Elbląg: Instytut Informatyki Stosowanej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, s. 149-154.
- Luhmann Niklas, 1984, *Soziale Systeme. Grundriß einer allgemeinen Theorie*, Frankfurt a.M.: Suhrkamp.

- M. Tandja *désavoué par la communauté internationale*, 2009, „Le Monde” z 27 czerwca, www.lemonde.fr (odczyt 10.10.2009).
- Maffesoli Michel, 2008, *Czas plemion. Schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, Warszawa: PWN.
- Majewski Tadeusz, 2004, *Rehabilitacja zawodowa i zatrudnienie osób niewidomych i słabo widzących*, Warszawa: Dział Wydawnictw Krajowej Izby Gospodarczo-Rehabilitacyjnej.
- Majka-Rostek Dorota, 2002, *Mniejszość kulturowa w warunkach pluralizacji. Socjologiczna analiza sytuacji homoseksualistów polskich*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Malinowska Ewa, 2008, *Stereotypy a rzeczywistość na przykładzie wybranych kategorii społecznych. Wstęp*, Łódź: Wydawnictwo Tercja.
- Mandal Eugenia, 2004, *Stereotypowe postrzeganie ról kobiet i mężczyzn jako wyznacznik karier zawodowych i funkcjonowania na rynku pracy*, [w:] *Płeć a możliwości ekonomiczne w Polsce. Czy kobiety straciły na transformacji?* Bank Światowy, raport 29205, s. 6-18.
- Marciniak Tomasz, 1998, *Trzecia fala, trzeci aspekt. Nowa zaradność ormiańskiej imigracji w Polsce*, „Przegląd Polonijny”, XXV, nr 3 (89), s. 127-136.
- Marciniak Tomasz, 2004, *Chaczkar czyli Krzyż Kwitnący*, [w:] „Bunt Młodych Duchem”, nr 6 (22), s. 18-19.
- Marciniak Tomasz, 2005, *Ormianie w Polsce na tle innych typów i modeli społeczności rozproszonych*, [w:] Barbara Cieślińska, Ewa Nowicka (red.), *Wędrowcy i migranci. Pomiedzy integracją a separacją*, Kraków, Zakład Wydawniczy »NOMOS«, s. 250-261.
- Marciniak Tomasz, 2007, *Święci a etniczna czasoprzestrzeń kulturowa*, [w:] *Istoria religij w Ukraini* (Наукoвий Цoрiчик, книга II), Lwów, LOGOS, Muzej Istorii Religij, s. 175-180.
- Marciniak Tomasz, 2008, *Azja w Europie. Rzecz o koloniach diaspory ormiańskiej*, [w:] Jeziński Marek, Lisiecki Marcin (red.), *Azja u progu XXI wieku*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 145-154.
- Marciniak Tomasz, 2008, *Ormianie. „Polskie pokolenie 1,5”*, [w:] Marian Kempy, Grażyna Woroniecka, Paweł Załęcki (red.), *Tożsamość i przynależność. O współczesnych przemianach identyfikacji kulturowych w Polsce i w Europie*, Toruń: Wydawnictwa Naukowe UMK s. 41-49.
- Marciniak Tomasz, Nieczuja-Ostrowski Paweł, 2008, *Położenie międzynarodowe Armenii. Uwarunkowania i perspektywy (The International Situation of Armenia. Reasons and Perspectives)*, [w:] Krzysztof Iwańczuk, Tomasz Kapuśniak (red.), *Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych*, Lublin: UMCS, s. 69-84.
- Mariański Janusz, 2007, *Nowe wymiary zróżnicowania religijności w Polsce*, [w:] Andrzej Kojder (red.), *Jedna Polska? Dawne i nowe zróżnicowania społeczne w Polsce*, Kraków: WAM, PAN, s. 177-204.
- Marody Mirosława, *Spoleczeństwo poobywatelskie?* „Dziennik” – dodatek „Europa”, nr 30 z 27 października 2004 r.
- Márquez Gabriel G., 2006, *Sto lat samotności*, tłum. Grażyna Grudzińska, Kalina Wojciechowska, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Marshall Gordon (red.), 2004, *Słownik Socjologii i Nauk Społecznych* Warszawa: PWN.
- Mazurek Paweł, 2003, *Internetowa grupa dyskusyjna*, „Kultura i Społeczeństwo”, 47 (1), s. 103-124.
- Mazurek Paweł, 2006, *Internet i tożsamość*, [w:] Dominik Batorski, Mirosława Marody, Andrzej Nowak (red.), *Społeczna przestrzeń Internetu*. Warszawa: SWPS, s. 113 -131.
- McCaughy Martha, Ayers Michael, (red.), 2003, *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*, New York: Routledge.
- McCutcheon Sean, 1991, *Electric Rivers: The Story of the James Bay Project*, New York: Black Rose Books.

- Mead Margaret, 1978, *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzykulturowego*, tłum. Jacek Hołówka, Warszawa: PWN.
- Miciukiewicz Konrad. 2005. *Negocjowanie tożsamości i konstruowanie wspólnoty na czacie internetowym*, [w:] Elżbieta Hałas, Krzysztof Konecki (red.), *Konstruowanie jaźni i społeczeństwa. Europejskie warianty interakcjonizmu symbolicznego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, s. 404-424.
- Mierzyńska Anna, 2007, *Najmłodsze ofiary emigracji*, „Gazeta Współczesna” z 30 listopada, <http://www.wspolczesna.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20071130/MAGAZYN/71129012>.
- Mierzyńska Zofia, 1990, *Wakacjuszka*, Warszawa: Wydawnictwo Polonia.
- Miłoszewski Zygmunt, 2007, *wwwvoxpopuli*, „Newsweek” z 4 lutego.
- Mirga Andrzej, Mróz Lech, 1994, *Cyganie. Odmienność i nietolerancja*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mirga Andrzej, Nicolae Gheorghe, 1998, *Romowie w XXI wieku. Studium polityczne*. Kraków: Universitas.
- Misztal Henryk, 1996, *Polskie prawo wyznaniowe*, t. I, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Mizielińska Joanna, 2006, *Płeć, ciało, seksualność*, Kraków: Universitas.
- Młynarczyk Michał, *Coraz więcej magii w technologii*, dostępny: http://technologie.gazeta.pl/technologie/1,82011,7418592,Coraz_wiecej_magii_w_tehnologii.html (odczyt: 10.01.2010).
- Morbiter Janusz, 2002, *O niektórych mitach edukacji wspieranej komputerowo*, [w:] „Konspekt”, nr 13, <http://www.wsp.krakow.pl/konspekt13/morbiter13.html> (odczyt: 27.07.2007).
- Mosse Kate, 2005, *Labirynt*, tłum. Agnieszka Barbara Ciepłowska. Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Mróz Lech, 1978, *Badanie dystansu etnicznego: Cyganie – Polacy*, „Etnografia Polska”, XXII, z. 2, s. 15-27.
- Mucha Janusz, 1988, *Niewierzący jako zbiorowość społeczna*, „Studia Socjologiczne”, nr 3, s. 187-198.
- Mucha Janusz, 1995, *Kultura dominująca jako kultura obca. Mniejszości kulturowe a grupa dominująca we współczesnej Polsce*, [w:] Antoni Sulek, Józef Styk (red.), *Ludzie i instytucje. Stawianie się ładu społecznego. Pamiętnik IX Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego*, t.2, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 105-120.
- Mucha Janusz, 1997, *Kultury mniejszościowe w Polsce i ich wizje kultury dominującej. Stan badań nad wybranymi mniejszościami i nowy projekt badawczy*, [w:] Grzegorz Babiński, Janusz Mucha, Andrzej Sadowski (red.), *Polskie badania nad mniejszościami kulturowymi*, Białystok: Wydawnictwo Filii Uniwersytetu Warszawskiego, s. 5-25.
- Mucha Janusz, 2005, *Oblicza etniczności. Studia teoretyczne i empiryczne*, Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«, s. 291-297.
- Mucha Janusz, Pactwa Bożena, 2008, *„Status mniejszościowy” i ambiwalencja tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych*, Tychy: Śląskie Wydawnictwa Naukowe, s. 10
- Muster Rafał, 2008, *Diagnoza kierunków rozwoju rynku pracy w Rudzie Śląskiej*, PUP, Ruda Śląska.
- Muster Rafał, 2009, *Diagnoza kierunków rozwoju tradycyjnego, przemysłowego rynku pracy w Rudzie Śląskiej. Wnioski końcowe, rekomendacje oraz praktyczne możliwości wykorzystania badań*, [w:] Maria Gagacka, Katarzyna Głąbika (red.), *Współczesne wyzwania dla lokalnej polityki społecznej*, Radom: Politechnika Radomska i Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej.
- Narodziła się śląska Wikipedia*, „Gazeta Wyborcza”, dodatek katowicki z 6 kwietnia 2007 r., dostęp na stronie: <http://serwisy.gazeta.pl/kraj/1,34309,4042539.html>.
- Naznaczeni. Mniejszości seksualne w Polsce. Raport 2008, 2009*, Ireneusz Krzemiński (red.), Warszawa: Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.

- Niech będą Katowice, bo to znana nazwa. Tomasz Malkowski rozmawia z Janiną Kopietz-Unger. „Gazeta Wyborcza” z 2 lutego 2007 r. i późniejsza dyskusja na <http://forum.gazeta.pl/forum/72,2.html>.
- Niger: *le président Tandja dissout la Cour constitutionnelle*, 2009, „Le Monde” z 29 czerwca, www.lemonde.fr (odczyt : 10.10.2009).
- Niger: *l’opposition dénonce le coup d’Etat du président*, 2009, „Le Monde” z 27 czerwca, www.lemonde.fr (odczyt : 10.10.2009).
- Nigeryjski Urząd Statystyczny (Institut Nationale de la Statistique), www.stat-niger.org.
- Norris Pippa, 2000, *A Virtuous Circle: Political Communications in Postindustrial Society*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nowak Andrzej, Krejtz Krzysztof, 2006, *Internet z perspektywy nauk społecznych*, [w:] Dominik Batorski, Mirosława Marody, Andrzej Nowak (red.), *Spoleczna przestrzeń Internetu*, Warszawa: SWPS, s. 5-19.
- Nowak Andrzej, Krejtz Krzysztof, 2009, *Znaczenie Internetu dla funkcjonowania jednostki w społeczeństwie informacyjnym*, [w:] Krzysztof Krejtz (red.), *Diagnoza Internetu 2009*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 7-16.
- Nowak Jacek, 2003, *Zaginiony świat? Nazywają ich Lemkami*, Kraków: Universitas.
- Nowak Jacek, 2004, *Niepokoje tożsamościowe Rusinów*, [w:] Mariola Flis (red.), *Etyczny wymiar tożsamości kulturowej*, Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«, s. 47-68.
- Nowak Jerzy Stanisław, *Spoleczeństwo informacyjne. Geneza i definicje*. www.silesia.org.pl/.../Nowak_Jerzy_Spoleczenstwo_informacyjne-geneza_i_definicje.pdf (odczyt: 30 IV 2010).
- Nowicka Ewa, 1997, *Różnorodność kultur jako wartość*, „Spoleczeństwo Otwarte”, nr 1.
- Ogryzko-Wiewiórkowski Henryk, 1986, *Analiza treści*, [w:] idem, *Wprowadzenie do metod badawczych w socjologii*, Lublin: UMCS.
- Okólski Marek, 2006, *Najnowsze migracje z Polski – mity i fakty*, [w:] *Migracja zarobkowa z Polski do krajów Unii Europejskiej – wyzwania dla państwa. Materiały konferencji zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami z Granicą pod patronatem Marszałka Senatu Bogdana Borusewicza*, Warszawa: Kancelaria Senatu RP, s. 12-22.
- Olcoń-Kubicka Marta, 2006, *Uspołecznienie macierzyństwa przez dyskurs w przestrzeni internetowej*, [w:] Dominik Batorski, Mirosława Marody, Andrzej Nowak (red.), *Spoleczna przestrzeń Internetu*, Warszawa: Academica, s. 267-281.
- Olcoń-Kubicka Marta, 2009, *Indywidualizacja a nowe formy wspólnotowości*, Warszawa: Wydawnictwo „Scholar”.
- Olechnicki Krzysztof, Załęcki Paweł, 1997, *Słownik Socjologiczny*, Toruń: Graffiti.
- Oleksy Elżbieta 2008, *Wprowadzenie*, [w:] Elżbieta Oleksy (red.), *Tożsamość i obywatelstwo w społeczeństwie wielokulturowym*, Warszawa: PWN.
- Olszański Leszek, 2006, *Dziennikarstwo internetowe*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Olszak Susan, 1983, *Contemporary ethnic mobilization*, „Annual Review of Sociology”, vol. 9, s. 355-374.
- O’Reilly Tim, 2005, *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*, <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>.
- Orwell George, 2009, *Rok 1984*, tłum. Tomasz Markowicz, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Osipczuk Małgorzata, 2007, *Internetowe grupy wsparcia*, <http://lepszy.ovh.org/pomoc/grupywsparcia.htm> (odczyt: 02.10.2007).
- Ostolski Adam, 2005, *Żydzci, geje i wojna cywilizacji*, „(op. cit.)”, 2(23)/2005, 16-17.
- Ostrowska Antonina, 1991, *Śmierć i umieranie*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Almapress.
- Paechter Carrie, 2000, *Growing Up with a Lesbian Mother. A Theoretically-based Analysis of Personal Experience*, „Sexualities”, vol. 3(4), s. 396-408.

- Palczyński Tadeusz, 1994, *Mniejszość jako socjologiczna kategoria analizy*, „Studia Socjologiczne”, nr 2, s. 125-140.
- Palczyński Tadeusz, 1998, *Mniejszości*, [w:] *Encyklopedia Socjologiczna*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 259-264.
- Palczyński Tadeusz, 1999, *Mniejszości*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, Warszawa: PWN, s. 260.
- Pankowski Krzysztof, 2006, *Emigrować i wracać. Analiza treści dyskusji internetowych na temat najnowszej fali emigracji z Polski*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Pasquale Frank L., 2007, *Unbelief and Irreligion, Empirical Study and Neglect of*, [w:] Tom Flynn (red.), *The New Encyclopedia of Unbelief*, Amherst, New York: Prometheus Books, s. 760-766.
- Perdzyńska Katarzyna, 2009, *Sytuacja osób homoseksualnych w Polsce. Krytyczny przegląd dotychczasowych badań*, [w:] Ireneusz Krzemiński (red.), *Naznaczeni. Mniejszości seksualne w Polsce. Raport 2008*, Warszawa: Instytut Socjologii UW, s. 13-65.
- Perdzyńska Katarzyna, *Tożsamość lesbijek i gejów a transformacja ustrojowa w Polsce*, [w:] *Polska po 20 latach wolności*, Warszawa: Instytut Socjologii UW [w druku].
- Pędzich Wojciech, 1996, *Ludzie starzy*, Warszawa: Centrum Rozwoju Służb Społecznych.
- Phillips Bruce A., 2007, *Putting Secularity in Context*, [w:] Barry A. Kosmin., Ariela Keysar (red.), *Secularism & Secularity. Contemporary International Perspectives*, Hartford, CT: Institute for the Study of Secularism in Society & Culture, s. 27-31.
- Pickard Victor, 2008, *Cooptation and Cooperation: Institutional Exemplars of Democratic Internet Technology*, „New Media Society”, vol. 10, s. 625-645.
- Pickerrill Jenny, 2006, *Radical Politics on the Net*, „Parliamentary Affairs”, vol. 59, nr 2, s. 266-282.
- Pietrzak Michał, 1995, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa: PWN.
- Piotrowski Mariusz, 2008, *Sieć 2.0 i Kultura 2.0 – specyfika nowego podejścia do komunikacji w Internecie*, [w:] Mirosława Wawrzak-Chodaczek (red.), *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 85-95.
- Pisowicz Andrzej, Mas'ud Fracyon, 1995, *Fārsi. Materiały do nauki języka perskiego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Podgórski Michał, 2006, *Wirtualne społeczności i ich mieszkańcy. Próba e-tnografii*, [w:] Kazimierz Krzysztofek, Michał Podgórski, Marta Grabowska, Albert Hupa, Marta Juza (red.), *Wielka Sieć. E-seje z socjologii Internetu*, wstęp i red. nauk. Jacek Kurczewski, Warszawa: TRIO.
- Porębski Leszek, 2001, *Elektroniczne oblicze polityki. Demokracja, państwo, instytucje polityczne w okresie rewolucji informacyjnej*, Kraków: Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH.
- Porębski Leszek, 2008, *Wykorzystanie Internetu w procesach komunikacji politycznej*, [w:] Wawrzak-Chodaczek Mirosława (red.), *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 141-152.
- Preece Jenny, Diane Maloney-Krichmar, Abras Chadia, 2003, *History and emergence of online communities*, [w:] Barry Wellman (red.), *Encyclopedia of Community*, London: Berkshire Publishing Group, Sage.
- Prensky Marc, 2001a, *Digital Natives, Digital Immigrants*, “On the horizon”, vol. 9, nr 5, dostępny: <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (odczyt: 14.12.2009).
- Prensky Marc, 2001b, *Digital Natives, Digital Immigrants Part II: Do They Really Think Differently?*, “On the horizon”, vol. 9, nr 6 dostępny: <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part2.pdf> (odczyt:14.12.2009).

- Pręgowski Michał Piotr, 2006, *Między słowami. O wieloznaczności terminologii internetowej*, [w:] (redakcja zbiorowa), *Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 413-425.
- Prillwitz Siegmund, 1996, *Język, komunikacja i zdolności poznawcze niesłyszących*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Prognoza ludności na lata 2008–2035*, 2008, GUS, dostępny: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/PUBL_L_prognoza_ludnosci_na_lata2008_2035.pdf (odczyt: 30.11.2009).
- Przywara Barbara, 2006, *Cybespołeczności czy wirtualne zbiorowości?*, [w:] Lesław H. Haber, Marian Niezgoda (red.), *Spółczesność informacyjna: Aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 239-253.
- Pyka Robert, 2009, *Między demokracją opinii a demokracją wiedzy – w poszukiwaniu tej prawdziwej*, [w:] *E-gospodarka, e-społeczeństwo w Europie Środkowej i Wschodniej*, Sławomir Patrycki (red.), Lublin: Wydawnictwo KUL, s. 200-203.
- Qānun-e Asāsi-ye Ğomhuri-ye Eslāmi-ye Irān*, <http://tafatton.ir/plugins/content/content.php?content.213> (odczyt: 08.10.2009).
- Ragin Charles, 1979, *Ethnic political mobilization: the Welsh case*, „American Sociological Review”, nr 4, s. 619-635.
- Rapport mondial sur le développement humain*, 2009, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_FR_Indicators.pdf (odczyt 6.10.2009).
- Reppesgaard Lars, 2009, *Imperium Google. Google zna Cię lepiej niż sądzisz*, Warszawa: Wydawnictwo BC.edu, s. 14-47.
- Rheingold Howard, 1993, *The Virtual Community: Finding Connection in a Computerized World*, Addison-Wesley Longman Publishing Co., Inc. Boston, MA, USA.
- Rheingold Howard, *The Virtual Community*, the electronic version: http://www.planetfreebook.com/Classic_collection/classic_books_author_R_PDF_edited_filenames/Rheingold.Howard%20!The%20Virtual%20Community.pdf
- Rheingold, Howard, 2000, *The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier Revised Edition*, First MIT Press Edition, <http://www.rheingold.com/vc/book/> (odczyt: 30.04. 2010).
- Rich Adrienne, 1999/2000, *Przymusowa heteroseksualność a egzystencja lesbijek*, tłum. Agnieszka Grzybek, „Furia Pierwsza”, 4/5, s. 91-127.
- Richardson Justin, Parnell Peter, 2009, *Z Tango jest nas troje*, Warszawa: Wydawnictwo AdPublik.
- Robertson Ronald, 1992, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, London: Sage Publications.
- Roczne sprawozdania Zarządu Głównego Polskiego Związku Niewidomych za rok 2008*, 2009, Warszawa: PZN.
- Rosenberg Donna Andrea, 2002: *Das Munchhausen-by-proxy-Syndrom: Falsches Spiel mit der Krankheit*, [w:] Mary Edna Helfer, Ruth S. Kempe, Richard D. Krugman (red.): *Das mißhandelte Kind*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, s. 615-642.
- Rosenstone Steven, Hansen John, 1993, *Mobilization, Participation and Democracy in America*, New York: Macmillan.
- Rybak Agnieszka, 2007, www.umieram.com, dostęp w: www.rp.pl/artykul/73308.html (odczyt: 06.09.2009).
- Rybicki Paweł, 1979, *Struktura społecznego świata*, Warszawa: PWN.
- Rybicki Paweł, 2007, *Z podstawowych zagadnień grupy społecznej*, [w:] Piotr Sztompka, Marek Kucia (red.), *Socjologia. Lektury*, Kraków: Znak, s. 260-265.
- Sanasarian Eliz, 2000, *Religious Minorities in Iran*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schoffler Max, b.r.wyd., *Niewidomy w życiu narodu – Socjologia ślepoty*, maszynopis w Bibliotece Centralnej PZN.

- Szczepanek Peter K. [pksczepanek@gmx.de], **Wysłano:** 13 grudnia 2006 11:46, **Do:** pksczepanek@gmx.de, **Temat:** Advent, Weihnachten, Bytom, Fallschirmturm -Wieża, SHOS von P.K. Szczepanek.
- Szczepanek Peter K. [pksczepanek@gmx.de], **Wysłano:** 14 października 2007 15:34 **Do:** Peter K. Szczepanek **Temat:** Dialekt Baumberg-ski, G. Kot, Slazaczka-Blazanka, filozofia, Czarna Madonna w Benrath.
- Silverman David, 2008, *Interpretacja danych jakościowych. Metody analizy rozmowy, tekstu i interakcji*, Warszawa: PWN.
- Simonides Dorota, 1976, *Współczesny folklor słowny dzieci i nastolatków*, Wrocław – Warszawa: PWN.
- Sitek Wojciech, 1996, *Mniejszość w warunkach zagrożenia. Pamiętniki Łemków*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 12.
- Siuda Piotr, 2006, *Spoleczności wirtualne. O wspólnotowości w społeczeństwie sieciowym*, [w:] Marek Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu. Internet w przestrzeni komunikacyjnej XXI wieku*, Elbląg: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, s. 179-186.
- Siuda Piotr, 2008, *Wirtualna komunikacja z własnym narodem, czyli rola Internetu w podtrzymywaniu tożsamości narodowej emigrantów*, [w:] Mirosława Wawrzak-Chodaczek (red.), *Komunikacja społeczna w świecie wirtualnym*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 125-140.
- Siuda Piotr, 2009, *Kryteria wspólnotowości w Internecie*, „Kultura i Edukacja”, nr 4 (27), s. 21-37.
- Slany Krystyna, 2002, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«.
- Slany Krystyna, Szczepaniak-Wiecha Izabela, 2003, *Fenomen bezdzietności we współczesnych wysoko rozwiniętych społeczeństwach*, „Małżeństwo i Rodzina”, nr 1.
- Small Gary, Vorgan Gigi, 2008, *iBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind*, New York: Harper Collins Publishers.
- Smith Michael, 1992, *Mniejszości: problemy i propozycja ich rozwiązania*, tłum. Jarosław Rokicki, [w:] Zdzisław Mach, Andrzej Paluch (red.), *Sytuacja mniejszościowa i tożsamość*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 43-74.
- Snow David A., Benford Robert D., 1988, *Ideology, frame resonance, and participant mobilization*, „International Social Movement Research”, s. 197-217.
- Sokołowski Marek, 2004, *Oblicza Internetu*, Elbląg: PWSZ, Biskupiec „Algraf”.
- Sokół Maria, Sokół Radosław, 2008, *Blog więcej niż internetowy pamiętnik*, Gliwice: Helion.
- Sondej Anna, 2007, *Polska bez Polek?* <http://studencie.pl/artykuly/5029/Polska-bez-Polek/>.
- Southall D.P., Plunkett C.B., Banks M.W., Falkov A.F., Samuels M.P., 1997, *Covert video recordings of life-threatening child abuse: Lessons for child protection*, „Pediatrics”, 100, 735-760.
- Staranowski Marcin, 2004, *Trudne pojęcie mniejszość*, „Res Humana”, nr 3, s. 17-21.
- Starcom MediaVest, 2009, *Startrack 2009. Internet skutecznie wciągnął Polaków*, dostępny: <http://dl.dropbox.com/u/23514/Startrack2009.pdf> (odczyt: 10.11.09).
- Stein Laura, 2009, *Social Movement Web Use in Theory and Practice. A Content Analysis of US Movement Websites*, „New Media and Society”, vol. 11 (5), s. 749-771.
- Stosunek do mniejszości narodowych*, 1999, CBOS, Komunikat z badań dostępny: <http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/1999/KOM138/KOM138.HTM> (odczyt: 14.03.2005).
- Strzelecka Alicja, 2007, *Rola zjawiska transseksualizmu w procesie przekraczania barier płci*, http://transfuzja.org/pl/artykuly/artykuly_i_opracowania/rola_zjawiska_transseksualizmu_w_procesie_przekraczania_barier_płci.htm (odczyt: 31.12.2009).
- Suler John, 1999, *The Psychology of Cyberspace*, <http://www-usr.rider.edu/~suler/psyber/psyber.html> (odczyt: 31.12.2009).

- Szczepankowski Bogdan, 1999, *Niesłyszący, głusi, głuchoniemi: wyrównywanie szans*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Szczepański Marek Stanisław, 2003, *Zamiast przedmowy: ludzie z sieci i cnoty obywatelskie*, [w:] Andrzej Matczewski (red.), *Praca i zarządzanie w sieciach*, Tychy: Śląskie Wydawnictwo Naukowe.
- Szlendak Tomasz, 2003, *Zaniedbana piaskownica*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Szmiągalska Barbara, 2008, *Rola Internetu w biegu życia człowieka*, [w:] Barbara Szmiągalska (red.), *Cale życie w sieci*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Szpunar Magdalena, 2004, *Społeczności wirtualne jako nowy typ społeczności – eksplikacja socjologiczna*, „Studia Socjologiczne”, nr 2 (173), s. 95-135.
- Szpunar Magdalena, 2005, *Internet jako pole poszukiwań i konstruowania własnej tożsamości*, [w:] Elżbieta Hałas, Krzysztof Konecki (red.) *Konstruowanie jaźni i społeczeństwa. Europejskie warianty interakcjonizmu symbolicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, s. 378-403.
- Sztompka Piotr, 2004, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Sztompka Piotr, 2005, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Wydawnictwo Znak, s. 526-537.
- Sztumski Janusz, 2005, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice: Śląsk.
- Ślusarczyk Czesław, 2007, *Rola Internetu w edukacji osób niepełnosprawnych*, [w:] Marcin Dąbrowski, Maria Zając, *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, Warszawa FPAKe, s. 222-228.
- Ślusarczyk Czesław, 2009, *Możliwości i ograniczenia realizacji elektronicznych operacji bankowych przez osoby niewidome i słabowidzące*, „Ekonomiczne problemy usług”, nr 35, s. 497-504.
- Śmierć w Internecie, [w:] Anna Siwik, Lesław H. Haber (red.), *Od robotnika do internauty. W kierunku społeczeństwa informacyjnego*. Kraków: Wydawnictwo AGH, s. 309-320.
- Tandja zostaje, 2009, <http://afryka.org/index.php?showNewsPlus=4350>, (odczyt: 10.10.2009).
- Tarkowska Elżbieta, 2005, *Kategoria wykluczenia społecznego a polskie realia*, [w:] Małgorzata Ostrowska (red.), *Skazani na wykluczeni*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, s. 16-30.
- Tarkowski Alek, Homfokl Justyna, 2005, *Wyszukiwarki jako gatekeeperzy Internetu*, [w:] Marek Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu – Internet a globalne społeczeństwo informacyjne*, Elbląg: Instytut Informatyki Stosowanej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu, s. 55-73.
- TEGL, 2006, *Queer Index Group (QIG): media*, (raport; dostępny był na stronie www.tegl.eu (odczyt: 30.01.2008; obecnie strona nie funkcjonuje).
- Thiedeke Udo, 2008, *Die Gemeinschaften der Eigensinnigen. Interaktionsmediale Kommunikationsbedingungen und virtuelle Gemeinschaften*, [w:] Friederike von Gross, Winfried Marotzki, Uwe Sander (red.), *Internet – Bildung – Gemeinschaft*, Wiesbaden: VS-Verlag, s. 45-73.
- Tilly Charles, 1978, *From Mobilization to Revolution*, Reading: Addison-Wesley.
- Tomaszewska Hanna, 2008, *Uczestnicy forów internetowych o migracji zarobkowej rodziców i jej konsekwencjach dla dzieci*, [w:] Ewa Kozdrowicz, Bartłomiej Walczak, *Migracja – Rodzina – Dziecko*, „Pedagogika Społeczna”, nr 3 (29), s. 105-142.
- Tomaszewski Piotr, 2005, *Rola wychowania dwujęzycznego w procesie depatologizacji głuchoty*, „Polskie Forum Psychologiczne”, t. 10, nr 2, s. 174-190.
- Tondos Jarosław, 2006, *Wojownicy pustyni*, „Dziennik Zachodni”, dodatek „Nasze podróże”, nr 48, s. 2.
- Tuquoi Jean-Pierre, 2009, *Le président Mamadou Tandja obtient par référendum le pouvoir de rester à la tête du Niger*, „Le Monde” z 9 sierpnia, www.lemonde.fr (odczyt 10.10.2009).

- Turkot Marcin, 2009, *Zostań e-śmiertelnym*, [w:] blog.enet.pl/39277,archiwum_goracy.html, (odczyt: 20.10.2009).
- Tyrała Radosław, 2008, *O polskich niewierzących i ich (relatywnym) statusie mniejszościowym*, [w:] Janusz Mucha, Bożena Pactwa (red.), «*Status mniejszościowy*» i ambiwalencja tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych, Tychy: Śląskie Wydawnictwa Naukowe, s. 209-227.
- Tyrała Radosław, 2009a, *Ślub humanistyczny po polsku – konteksty i konsekwencje*, [w:] Józef Baniak (red.), *Socjologia Religii. Sacrum i profanum w codziennym życiu rodziny polskiej na tle aktualnej zmiany społecznej*, Poznań: Wydział Teologiczny UAM, t. 7, s. 253-271.
- Tyrała Radosław 2009b, *Czy ateista to nihilista? Semantyka w służbie destygmatyzacji*, [w:] Agata Maksymowicz (red.), *Moralne dylematy Polaków w ponowoczesności*, Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«, s. 194-204.
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz.U. z 2005 r. Nr 17, poz. 141), dostępne na stronie: <http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/178/2958/>
- Vaccari Cristian, 2008, *From the Air to the Ground: The Internet in the 2004 US Presidential Campaign*, „New Media Society”, vol. 10, s. 647-665.
- Van Dijk Teun A., 1992, *Discourse and the Denial of Racism*, „Discourse and Society”, 3 (1), s. 87-118.
- Vansina Jan, 1985, *Oral tradition as History*, Wisconsin: Un. Press Madison.
- Verba Sidney, Nie Norman, 1972, *Participation in America. Political Democracy and Social Equality*, New York: Harper and Row.
- Vermeersch Peter, 2006, *The Romani Movement: Minority Politics and Ethnic Mobilization in Contemporary Central Europe*, New York – Oxford: Berghahn Books.
- Walczak Bartłomiej, 2008, *Migracje rodzicielskie – skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje*, [w:] Ewa Kozdrowicz, Bartłomiej Walczak, *Migracja – Rodzina – Dziecko*, „Pedagogika Społeczna”, nr 3 (29), s. 143-162.
- Wallace Patricia, 2001, *Psychologia Internetu*, Warszawa: PWN.
- Wallace Patricia, 2003, *Psychologia Internetu*, Poznań: Rebis.
- Wallace Patricia, 2005, *Psychologia Internetu*, Poznań: Rebis.
- Wąsiński Arkadiusz, 2006, *Kategoria prefiguratywności w edukacyjnym dialogu międzypokoleniowym*, [w:] Arkadiusz Wąsiński, Weronika Świerczyńska-Głównia (red.), *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu „Wiedza i Umiejętności”*, s. 139-151.
- Webster Frank, 2002, *Theories of the information society*, Cambridge: Routledge, s. 1-30.
- Wertsch James V., 2002, *Voice of Collective Remembering*, Cambridge: Cambridge Un. Press.
- Wilkanowicz Stefan, 1995, *Konflikt czy współdziałanie. Media a problemy mniejszościowe*. Kraków: Fundacja Kultury Chrześcijańskiej „Znak”, s. 46-47.
- Wilson Kenneth, Wallin Jennifer, Reiser Christa, 2003, *Social Stratification and the Digital Divide*, „Social Science Computer Review”, vol. 21, nr 2, s. 133-143.
- Wirth Louis, 1945, *The Problem of Minority Groups*, [w:] Ralph Linton (red.), *The Science of Man in the World of Crisis*, New York: Columbia Univeristy Press, s. 347-372.
- Wisłocki Seweryn, 2004, *Tabor Pamięci Romów?* „Dialog-Pheniben”, nr 7, s. 18-19.
- Wittel Andreas, 2001, *Towards a Network Sociality*, „Theory, Culture and Society”, t. 18 (6), s. 51-76.
- Wojakowski Dariusz, 2007, *Swojskość i obcość w zmieniającej się Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN, s. 72-100.
- Wódz Kazimiera, Wieczorek Tadeusz (red.), 2007, *Społeczeństwo informacyjne: praca zbiorowa*, Dąbrowa Górnicza: WSB.
- Wrzosiński Piotr, *Dlaczego Żakowski obraża Internautów?* <http://wnet.bblog.pl/wpis,dlaczego;zakowski;obraza;internautow,34115.html> (odczyt: 09.08.2009).

- Yerkanyan Artem, 2000, *Brain Drain from Armenia Threatens Country's Development*, „The California Courier. The newspaper for All Armenians”, febr. 17, s. 4.
- Yi-Fu Tuan, 1987, *Przestrzeń i miejsce*, tłum. Agnieszka Morawińska, Warszawa: PIW.
- Zajączkowski Włodzimierz, Kuhn Andrzej, 1982, *Niger*, Warszawa: Książka i Wiedza.
- Zawiła Małgorzata, 2008, *Religia i śmierć. trajektoria umierania i jej religijne elementy na przykładzie środowisk hospicyjnych w Polsce*. Kraków: Zakład Wydawniczy »NOMOS«.
- Zielińska-Więczkowska Halina, Kędzióra-Kornatowska Kornelia, Kornatowski Tomasz, 2008, *Starość jako wyzwanie*, „Gerontologia Polska”, t. 16, nr 3, s. 131-136.
- Zieliński Jarosław, 2009, *Funkcje współczesnego Internetu*, Winter.pl, <http://www.winter.pl/internet/funkcje.html> (odczyt: 26.09.2009).
- Zuckerman Phil, 2007, *Atheism: Contemporary Numbers and Patterns*, [w:] Martin Michael (red.), *The Cambridge Companion to Atheism*, Cambridge University Press, s. 47-65.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

- <http://anglia.interia.pl/wiadomosci/lokalne/news/imigranci-jedza-labedzie,1068528> (odczyt: 14.09.2009).
- <http://anglia.interia.pl/wiadomosci/lokalne/news/imigranci-jedza-labedzie/komentarze,1068528,1,14639323,3> (odczyt: 15.09.2009).
- <http://ewaa2006.blog.onet.pl> (odczyt: 30. 08. 2009).
- <http://forum.gazeta.pl/forum/72,2.html?f=639&w=41473322&v=2&s=0>
- <http://miria.blog.onet.pl> (odczyt: 30. 08. 2009).
- <http://pamiętnik-zmarlego.blog.pl/archiwum/?rok=2002&miesiac=2, z 5. 11. 2009>
- <http://pjm.interpsi.ok.pl> (odczyt: 14.10.2009)
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:G%C3%B3rno%C5%9B%C4%85ska_Wikipedia
- <http://pup.gora.sisco.info/?id=350> (odczyt: 28.12.2009).
- http://pup-wabrzezno.pl/upload/grafika/infokiosk_min.jpg (odczyt: 28.12.2009).
- <http://www.alex.com/topsites/countries/PL>
- <http://www.bezdzieci.pl>
- <http://www.cazr.pl>
- <http://www.cnin.uw.edu.pl>
- <http://www.deaf.pl> (odczyt: 14.10.2009).
- <http://www.dlaczego.org.pl>
- <http://www.dom-misi.org> (odczyt: 30. 08. 2009).
- <http://www.eltersehnsucht.de.vu> (odczyt: 29.12.2009).
- <http://www.errc.org>
- <http://www.firr.org.pl>
- <http://www.fundacjakokon.pl>
- <http://www.gazeta.pl>
- <http://www.gbritain.net/forum/viewtopic.php?f=29&t=4247&hilit=oszust+nieuczciwy> (odczyt: 15.12.2009).
- <http://www.gbritain.net/news.php?id=2442> (odczyt: 20.12.2009).
- <http://www.hitano.pl/info.html>
- <http://www.jagd-auf-muetter.de> (odczyt: 29.12.2009).
- <http://www.judith-schaefer.com> (odczyt: 22.12.2009).
- http://www.kalejakha.pl/www_towarzystwo/index.php
- <http://www.kinderklau.de> (odczyt: 8.10.2009).
- <http://www.kinderklau.de.vu> (odczyt: 18.01.2010).
- <http://www.kobiety-kobietom.com>
- <http://www.kobietyromskie.free.ngo.pl>

- <http://www.konferencjagmg.pl>
<http://www.lambda.org/symbols.htm>
<http://www.mojawyspa.co.uk/artykuly/25648/Skazali-go-za-napad-na-Polaka> (odczyt: 20.12.2009).
<http://www.mostnadziei.pl> (odczyt: 30. 08.2009).
<http://www.muenchhausen-opfer.de> (odczyt: 18.01.2010).
<http://www.nasza-klasa.pl>
<http://www.new.tyfloswiat.pl>
<http://www.niewidomi.org.pl>
<http://www.onsi.pl> (odczyt: 14.10.2009).
<http://www.parnoforo.wer.pl/portal.php>
<http://www.petra-heller.com> (odczyt: 18.01.2010).
<http://www.pzn.org.pl>
<http://www.raslaska.aremedia.net>
<http://www.rasopole.org/phpBB2/>
<http://www.rasopole.org/phpBB2/viewforum.php?f=16&sid=29fc861ffa05ca0fe900a79db83d74d4>
<http://www.rasopole.org/phpBB2/viewtopic.php?t=1298>
<http://www.razom.net.pl>
<http://www.romanationalcongress.webs.com>
<http://www.romenews.com/community/index.php?newlang=eng>
<http://www.romowie.com>
http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcrgus/PUBL_ludnosc_stan_i_struktura_demograficzno_spoleczna.pdf
<http://www.stowarzyszenie.romowie.net>
<http://www.stowrom.free.ngo.pl/index.html>
<http://www.switaj.eu> (odczyt: 30. 08. 2009).
<http://www.we-dwoje.pl>
<http://www.widzialni.eu/>
<http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/commandments.html> (odczyt: 14.10.2009).